

การสร้างความรู้ความสัมพันธ์ไทย - จีน
และการประยุกต์ใช้แนวพินิจพรมแดนกับ
การศึกษาความสัมพันธ์ไทย - จีนผ่านการ
ส่องสำรวจชีวิต เจียเยนจง*

[The Construction of Knowledge on
Sino - Thai Relations and
the Application of Frontier
Approach to the Studies of Sino-
Thai Relations through the
Exploration of Xie Yuanzhang's
(Cheah Yanchong) Life]

สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์**
(Sittithep Eaksittipong)

* บทความวิจัยนี้มีที่มาจากงานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์จีนศึกษา
สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

** อาจารย์ ดร. ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (Lecturer Dr., Department of History, Faculty
of Humanities, Chiang Mai University).

Received: February 11, 2020

Revised: May 7, 2020

Accepted: June 15, 2020

บทความวิจัย

-
วิชาการ

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งทบทวนการสร้างความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์การทูตไทย - จีน ในวงวิชาการไทย และทดลองนำเสนอแนวทางใหม่ในการศึกษาความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีน จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่างานวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีน ที่ผลิตขึ้นโดยนักวิชาการไทยส่วนมากมักเป็นการผลิตซ้ำแนวทางและมุมมองแบบเดียว ที่เน้นความสัมพันธ์ในเชิงการเมือง โดยใช้มุมมองรัฐศาสตร์กระแสหลัก ผสมกับการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์โดยเน้นศึกษาประวัติศาสตร์การทูต (Diplomatic History) ในความหมายแคบ ที่เน้น “รัฐชาติ” เป็นตัวแสดงสำคัญ การศึกษาที่ผ่านมาจึงมักเน้นเรื่องการต่อรองผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interest) ระหว่างไทยกับจีน และบริบททางการเมืองระหว่างประเทศที่กำกับพฤติกรรมของรัฐไทยและรัฐจีน ขณะที่บทบาทของสามัญชนโดยเฉพาะคนไทยเชื้อสายจีนกลับถูกละเลย ทั้งที่เป็นกลุ่มตัวแสดงสำคัญที่มีบทบาทต่อการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทย - จีน และมีส่วนสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองทั้งในไทยและจีน งานวิจัยชิ้นนี้จึงทดลองนำเสนอแนวทางใหม่ที่ทำให้เกิดความเข้าใจบทบาทของสามัญชนโดยเฉพาะคนไทยเชื้อสายจีนในความสัมพันธ์ไทย - จีน ผ่านการเน้นฉายภาพชีวิตและบทบาทของ เจียแนจอง (ยรรยง จิระนคร) ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ไทย - จีนผ่านแนวพินิจพรมแดน (Frontier Approach)

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์ไทย - จีน, คนไทยเชื้อสายจีน, เจียแนจอง: ยรรยง จิระนคร

ABSTRACT

This research reviews the construction of knowledge on Sino - Thai diplomatic relations in Thai academia and proposes a novel approach in exploring the relations. It was found that previous studies on Sino - Thai diplomatic relations conducted by Thai scholars mostly reproduce single perspective emphasizing political ties, particularly the negotiation of national interests between Thailand and China and the international context conditioning such negotiations. The studies use mainstream political science, underpinned by the exploration of diplomatic history in a narrow sense based on “state” as the most important actor, while commoners, especially the Thai of Chinese descent, who have indispensable roles in facilitating changes and establishing linkages between the two countries are ignored. To bring to light the roles of commoners, this research suggests the implication of the frontier approach, using as a case study the life and works of Xie Yuanzhang (Yanyong Jiranakorn or Cheah Yanchong), a distinguished Thai scholar of Chinese descent, in the context of changing Sino - Thai relations.

Keywords: Sino - Thai Relations, Thai of Chinese Descent, Cheah Yanchong; Yanyong Jiranakorn

1. บทนำ¹

เมื่อเกิดการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน² เมื่อ พ.ศ. 2518 ความสนใจที่แวดวงวิชาการไทยมีต่อความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีนขยายตัวอย่างมหาศาล นับแต่นั้นเป็นต้นมา นักวิชาการไทยได้ผลิตงานวิจัยจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีน อย่างไรก็ตามงานวิจัยที่ถูกผลิตขึ้นมักใช้แนวทางศึกษาที่คล้ายคลึงกัน รวมทั้งวางโครงเรื่องกำกับการศึกษาสถานภาพความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีนไปในแนวทางเดียวกัน กระทั่งก่อให้เกิดภาวะชะงักงันในการผลิตองค์ความรู้ใหม่ ๆ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีน การที่วงวิชาการไทยจะสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้นั้น ในขั้นต้นจำเป็นต้องทราบบริบทขององค์ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีนในวงวิชาการปัจจุบัน เพื่อที่จะได้ทราบถึงข้อจำกัดขององค์ความรู้ และแนวทางความเป็นไปได้ใหม่ ๆ ในการศึกษา

การสำรวจสถานะความรู้เบื้องต้นที่โครงการวิจัยนี้นำเสนอจะเป็นฐานสำคัญในการสร้างข้อเสนอใหม่ ๆ ที่อาจนำไปสู่การต่อยอด พัฒนามโนทัศน์ กระบวนทัศน์ และแนวทางใหม่ ๆ ในการศึกษาความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีน การสำรวจสถานภาพความรู้ในที่นี้จะใช้แนวทางพินิจประวัติศาสตร์ (Historical Approach)

¹ การถอดชื่อบุคคล องค์กรและสถานที่จากภาษาจีนเป็นภาษาไทยในบทความนี้อาศัย คู่มือการใช้ศัพท์ภาษาจีน ของศูนย์จีนศึกษา (2546) สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในกรณีที่ชื่อบุคคล หรือสถานที่ซึ่งเป็นที่คุ้นเคยของสังคมไทย เช่น กวางตุ้ง และยูนนาน จะใช้ชื่อตามที่คุ้นเคยกันโดยทั่วไป เพื่อป้องกันความสับสน นอกจากนี้ในกรณีชื่อของนักวิชาการจีนที่มีผลงานวิชาการตีพิมพ์ในประเทศไทยโดยมีการถอดชื่อภาษาจีนเป็นไทยเมื่อครั้งบทความนั้นได้รับการตีพิมพ์ บทความนี้จะเลือกใช้ชื่อภาษาจีนตามที่เคยได้มีการตีพิมพ์มาก่อนแล้ว อาทิ เจียเยี่ยนจงแทน เซี่ยหยวนจาง (谢元章).

² เพื่อความสะดวกต่อทั้งผู้อ่านและผู้เขียน งานวิจัยฉบับนี้จะใช้วลีย่อที่นิยมใช้โดยทั่วไปคือ “ความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีน” เมื่อกล่าวถึง ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน.

เพื่อชี้ให้เห็นพัฒนาการและข้อจำกัดขององค์ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีนที่ถูกสร้างขึ้นโดยนักวิชาการ ภายใต้การกำกับของบริบททางการเมือง สังคม และกระแสมิปัญญาในแต่ละยุคสมัยนับแต่ช่วงทศวรรษ 2500 - ทศวรรษ 2550

การที่วงวิชาการไทยจะสามารถผลิตความรู้ใหม่ ๆ ที่ทำให้เกิดความเข้าใจความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีนอย่างลึกซึ้งนั้นจำเป็นที่จะต้องมีการสำรวจสถานภาพความรู้ความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีน อย่างน้อยในระดับเบื้องต้น เพื่อคลี่ให้เห็นเงื่อนไขและบริบทต่าง ๆ ที่กำกับและสร้างข้อจำกัดต่อการสร้างความรู้ของนักวิชาการไทย ทั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่า การสำรวจสถานภาพความรู้ที่โครงการวิจัยนี้ และแนวทางใหม่ในการศึกษาที่งานวิจัยชิ้นนี้นำเสนอจะเป็นช่องทางหนึ่งที่จุดประกายทำให้เกิดการถกเถียงในเชิงวิชาการเกี่ยวกับการศึกษาความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีน จนนำมาสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่อันเป็นประโยชน์สำคัญต่อทั้งวงวิชาการและประเทศชาติ อย่างไรก็ตาม เนื่องด้วยข้อจำกัดของเนื้อที่ในการนำเสนอในรูปแบบบทความวิจัย บทความนี้จะทำการทบทวนสถานภาพความรู้อย่างสังเขป ขณะที่เน้นให้ความสำคัญกับส่วนที่สองของการวิจัยซึ่งเป็นการนำเสนอแนวทางใหม่อย่างสำคัญ³

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อทำการศึกษาและทบทวนเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานภาพความรู้ความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีนในโลกวิชาการไทย
2. เพื่อทดลองนำเสนอแนวทางใหม่ในการศึกษาความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีน ผ่านบทบาทของสามัญชน

³ สำหรับงานวิจัยฉบับเต็มโปรดอ่านรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ที่นำเสนอต่อศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมีชื่อเรื่องเดียวกับบทความนี้.

3. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาและทบทวนเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานภาพความรู้ความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีนในโลกวิชาการไทยนี้กำหนดระยะเวลาในการศึกษาเน้นช่วงทศวรรษ 2500 ถึงทศวรรษ 2550 ซึ่งเป็นช่วงเวลาอันเป็นหมุดหมายสำคัญของการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย - จีนภายใต้บริบทความเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ทั้งบริบทสงครามเย็น การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีน และการเติบโตของวงวิชาการไทยโดยเฉพาะจีนศึกษา ที่นำมาสู่การผลิตสร้างความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย - จีน ขณะเดียวกันงานวิจัยนี้ก็มุ่งทดลองนำเสนอแนวทางใหม่ในการศึกษาความสัมพันธ์ไทย - จีน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการถกเถียงถึงแนวทางใหม่ในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ไทย - จีนจากมิติที่หลากหลาย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แนวพินิจประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และเน้นใช้การวิจัยเอกสารเป็นหลัก (Documentary Research) ผ่านการรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลหลักฐาน แล้วจึงนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ข้อมูลหลักฐานสำคัญที่ใช้ในการวิจัยนี้ได้แก่เอกสารชั้นต้นโดยเฉพาะหนังสือ และเอกสารทางวิชาการร่วมสมัยระหว่างช่วงทศวรรษ 2500 - 2550 ซึ่งสะท้อนความคิดของนักวิชาการในยุคสมัยนั้น ขณะที่เอกสารชั้นรอง อาทิ งานวิชาการที่ถูกผลิตขึ้นในชั้นหลังก็ถูกนำมาใช้เพื่อเติมเต็มความเข้าใจที่มีต่อความเปลี่ยนแปลง

5. อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน เริ่มจากส่วนแรกคือการพินิจพิจารณาสถานภาพความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย - จีนที่ก่อตัวขึ้นพร้อมกับการเติบโตของวงวิชาการไทย เพื่อเผยให้เห็นถึงบริบทสงครามเย็นและมรดกตกทอดอันเป็นเงื่อนไขกำกับการสร้างความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย - จีนในวงวิชาการไทย ที่สร้าง

ข้อจำกัดบางประการซึ่งส่งผลให้แนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ไทย - จีน มุ่งพิจารณาความสัมพันธ์ทางการทูตในระดับรัฐต่อรัฐเป็นสำคัญ จากนั้นส่วนที่สองของงานวิจัยทดลองนำเสนอแนวทางการศึกษาใหม่ ที่ผู้วิจัยหวังว่าจะช่วยให้เกิดการพินิจพิจารณาความสัมพันธ์ไทย - จีนในมิติที่หลากหลายมากขึ้น ผ่านการฉายภาพชีวิตและบทบาทของ ศาสตราจารย์ เจียแนจอง (เจียหยวนจาง 謝元章) ผู้เป็นที่รู้จักในชื่อไทยว่า ยรรยง จิระนคร ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ไทย - จีน ด้วยแนวพินิจพรมแดน (Frontier Approach) ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งในการก้าวข้ามการศึกษาที่เน้นความสัมพันธ์ในระดับรัฐต่อรัฐเป็นศูนย์กลาง จากมุมมองของรัฐบาลกลางในปักกิ่งและกรุงเทพฯ

5.1.1 กำเนิดจีนศึกษาไทยภายใต้สงครามเย็นกับการศึกษาความสัมพันธ์ไทย - จีน

การศึกษาความเป็นมาของจีนศึกษาในประเทศไทย โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความสัมพันธ์ไทย - จีนมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจการสร้างความรู้ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย - จีน เนื่องจากการศึกษาพัฒนาการจีนศึกษาในประเทศไทยจะช่วยคลี่ให้เห็นบริบทอันเป็นปัจจัยสำคัญที่กำกับการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย - จีน

วงการจีนศึกษาไทย ที่เพิ่งถูกสร้างขึ้นภายใต้บริบทสงครามเย็นกล่าวได้ว่าได้รับอิทธิพลสำคัญจากวงวิชาการอเมริกันและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองของการผลิตความรู้ในการทำความเข้าใจจีน ทั้งเขียน อีระวิทย์ สารสิน วีระผล และสืบแสง พรหมบุญ ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกจีนศึกษาในไทย ล้วนได้รับการสนับสนุนทุนการศึกษาจากสหรัฐอเมริกาที่ต้องการพัฒนางวงวิชาการไทย โดยเฉพาะในมิติที่เกี่ยวกับจีน จอห์น เค. แฟร์แบงก์ (John K. Fairbank) นักวิชาการจีนศึกษานามอุโฆษ แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) ซึ่งดำรงตำแหน่งกรรมการสถาบันฮาร์วาร์ด - เยียนจิง (Harvard - Yenching Institute) มูลนิธิที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด และมีจุดมุ่งหมายสนับสนุนการพัฒนาด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ในเอเชีย มีทัศนะว่าการสนับสนุนให้เกิดจีนศึกษาในประเทศอื่น ๆ จะ

ช่วยให้เกิดความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับประเทศอื่น ๆ และยังประโยชน์ต่อสหรัฐอเมริกาในการทำความเข้าใจจีนจากมุมมองที่หลากหลายนอกจากมุมมองของนักวิชาการอเมริกัน (Fairbank & Lindbeck 1961; Fairbank 1961) ในช่วงต้นทศวรรษ 2500 แฟร์แบงก์ร่วมกับเคนเนธ ที. ยัง (Kenneth T. Young) เอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยและหนึ่งในกรรมการสถาบันฮาร์วาร์ด - เย็นจิง ในขณะนั้น มีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างจีนศึกษาในไทย ผ่านการคัดเลือกเขียน (Xuto 1960; Fairbank 1961) และต่อมาคือสารสิน ให้ไปศึกษาด้านจีนต่อที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดภายใต้การดูแลของแฟร์แบงก์ เพื่อกลับมาพัฒนาจีนศึกษาที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการศึกษาลัทธิคอมมิวนิสต์ของไทยในยุคสงครามเย็น (Eaksittipong 2018: 71)

หลังสำเร็จการศึกษาปริญญาโทเมื่อ พ.ศ. 2506 เขียนกลับมาทำงานที่คณะรัฐศาสตร์เมื่อ พ.ศ. 2507 พร้อมวุฒิปริญญาโทจากสองหลักสูตรคือ ปริญญาโทภูมิภาคศึกษา - เอเชียตะวันออก และปริญญาโทภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด หลังจากทำงานได้ 4 ปี กระทั่งถึง พ.ศ. 2511 เขียนได้กลับไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยวอชิงตัน (University of Washington) โดยเลือกเรียนรัฐศาสตร์เน้นด้านจีน เขียนเลือกทำหัวข้อวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเรื่อง “ระบบเหี้ยฟาง: ระบบราชการและการสร้างชาติในจีนคอมมิวนิสต์ ค.ศ. 1957 - 1969” (The Hsia - Fang System: Bureaucracy and Nation Building in Communist China, 1957 - 1969) (Manomaivibool 2015; Theeravitaya 1972) แม้เขียนจะเรียนปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยวอชิงตัน แต่เขียนก็ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันฮาร์วาร์ด - เย็นจิงเป็นกรณีพิเศษ เนื่องจากแฟร์แบงก์และกรรมการสถาบันฯ เห็นความจำเป็นของการสร้างนักจีนศึกษาในไทย (Harvard - Yenching Institute 1968) หลังสำเร็จการศึกษาเมื่อ พ.ศ. 2514 เขียนได้กลับมาทำงานที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ และเริ่มบทบาทสำคัญในฐานะผู้บุกเบิกจีนศึกษาในประเทศไทยผ่านการสอนและการผลิตผลงานวิชาการเกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาชนจีนในบริบทที่คอมมิวนิสต์ยังเป็นหัวข้อต้องห้าม (Manomaivibool 2015) ถึงแม้ในช่วงเวลานี้ เขียนยังไม่ได้ผลิตผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับมิติประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีน ทว่าการบุกเบิกสอนและผลิตผลงานเกี่ยวกับจีนของเขามีส่วนอย่างสำคัญในการวางรากฐาน

ให้กับนักวิชาการรุ่นต่อมา นอกจากนี้ ด้วยสายสัมพันธ์ที่ตระหว่งเขียนกับสถาบันฮาร์วาร์ด - เยียนจิง ทางสถาบันฯ ได้ส่งสิ่งพิมพ์ของสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ซึ่งเน้นด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาอย่างจุฬาฯ โดยให้เขียนเป็นผู้จัดสรรสำหรับการเรียนการสอนและวิจัย (Baxter 1973)

ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน สืบแสง พรหมบุญ อาจารย์หนุ่มจากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ ก็เริ่มเดินสู่เส้นทางจีนศึกษา หลังจบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ เมื่อ พ.ศ. 2505 สืบแสงได้เริ่มปฏิบัติงานเป็นอาจารย์ที่ภาควิชาดังกล่าว ก่อนที่จะได้รับทุนจากมูลนิธิเอดเวิร์ดดับเบิลยู. เฮเซน (Edward W. Hazen) ศึกษาต่อในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกด้านประวัติศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน - เมดิสัน (University of Wisconsin - Madison) สืบแสงเขียนวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเรื่อง “ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนกับไทย ค.ศ. 1282 - 1853” (Sino - Siamese Tributary Relation 1282 - 1853) และจบการศึกษาใน พ.ศ. 2514 (Kruarattikan 2019; Promboon 1971) ต่อมาวิทยานิพนธ์ของสืบแสงได้รับการแปลและตีพิมพ์เป็นภาษาไทยเมื่อ พ.ศ. 2525 โดยมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (Promboon 1982)

งานศึกษาของสืบแสงนับเป็นงานชิ้นสำคัญที่บุกเบิกประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีน ผ่านการพิจารณาความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีนภายใต้ระบบบรรณาการ โดยใช้หลักฐานทั้งภาษาจีน ไทย และอังกฤษ ในแง่หนึ่งงานของสืบแสงได้รับอิทธิพลจากแฟร์แบงก์ที่เชื่อว่าการจะทำความเข้าใจนโยบายต่างประเทศจีนยุคร่วมสมัยในขณะนั้น จำเป็นต้องศึกษาประวัติศาสตร์การทูตจีนเพื่อที่จะเข้าใจทัศนะของจีนในยุคราชวงศ์ที่สัมพันธ์กับโลกภายนอกผ่านระบบบรรณาการซึ่งแบ่งโลกออกเป็นลำดับชั้น สำหรับแฟร์แบงก์พื้นฐานความคิดดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการกำกับวิธีคิดเกี่ยวกับการต่างประเทศจีนยุคร่วมสมัย (Shambaugh 1991) อย่างไรก็ตาม สืบแสงพยายามโต้ตอบกับความคิดกระแสหลักในสมัยนั้นที่มักศึกษาการทูตในระบบบรรณาการจากมุมมองของจีน แต่กลับละเลยทัศนะที่รัฐบาลจีนมีต่อความสัมพันธ์กับอาณาจักรจีน ดังนั้นในแง่หนึ่งกล่าวได้ว่างานของสืบแสงได้รับอิทธิพลจากแนวคิดประวัติศาสตร์ที่เป็นอิสระ (Autonomous History)

ของ จอห์น อาร์. ดับเบิลยู. สเมล (John R.W. Smail) ซึ่งเป็นหนึ่งในกรรมการวิทยานิพนธ์ของเขา งานของสืบแสงจึงพยายามมองพลวัตของเอเชียก่อนการเข้ามาของตะวันตกผ่านกรณีศึกษาความสัมพันธ์ไทย - จีนในระบบบรรณาการ โดยสืบแสงเน้นศึกษาความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการจากทัศนะของไทย แทนที่จะมองจากทัศนะของจีนเพียงฝ่ายเดียว เพื่อเผยให้เห็นถึงทัศนะและความเคลื่อนไหวของไทยที่ถูกกดทับภายใต้การศึกษาในระดับนานาชาติที่เน้นบทบาทของจีนเป็นสำคัญ จากการศึกษาความสัมพันธ์ไทย - จีนภายใต้ระบบบรรณาการนับแต่ยุคสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ สืบแสงให้ข้อสรุปว่า ไทยไม่ได้มองว่าตนตกอยู่ในฐานะประเทศราชของจีน การที่ไทยส่งคณะทูตไปยังจีนภายใต้ระบบบรรณาการเน้นเรื่องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ของก่านัลที่คณะทูตนำไปมอบให้นั้นก็เป็นเพียงของก่านัลตามมารยาท ไม่อาจนับเป็นการยอมรับความมีอำนาจเหนือกว่าของจีน นอกจากนี้แม้จีนจะอ้างสิทธิมีอำนาจเหนือไทย แต่ก็ก็เป็นเพียงการอ้างแต่ในนาม จีนไม่ได้มีอิทธิพลเหนือไทยอย่างแท้จริง (Promboon 1982) กล่าวอีกนัยหนึ่ง วิทยานิพนธ์ของสืบแสงข้อดีเพื่อสนทนาตอบโต้กับกระแสवादกล้วจีนในยุคสงครามเย็น ผ่านการฉายภาพจีนที่ไม่ใช่ภัยคุกคาม พร้อมให้ภาพความสัมพันธ์ระหว่างไทย - จีนที่ยังประโยชน์ให้กับทั้งสองฝ่าย ซึ่งแตกต่างจากการรับรู้ของสังคมไทยในสมัยนั้น

ในระยะเวลาที่ไล่เลี่ยกัน สารสิน วีระผล อาจารย์แผนกวิชาการต่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ ได้สมัครเรียนต่อในระดับปริญญาโทด้านเอเชียตะวันออกเฉียงที่ฮาร์วาร์ดและได้รับทุนฮาร์วาร์ด - เยียนจิงเช่นเดียวกับเขียน หลังจบการศึกษาเมื่อ พ.ศ. 2514 ด้วยผลการเรียนที่ดีเยี่ยม แฟร์แบงก์ได้ชักชวนให้สารสินศึกษาต่อในระดับปริญญาเอกโดยมีแฟร์แบงก์เป็นที่ปรึกษาพร้อมการสนับสนุนทุนฮาร์วาร์ด - เยียนจิง (Manomaivibool 2015) สารสินสำเร็จการศึกษาปริญญาเอกเมื่อ พ.ศ. 2517 และกลับเข้ามาทำงานที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ โดยวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของสารสินเรื่อง “การค้าจีน - สยาม ค.ศ. 1652 - 1853” (Sino - Siamese Trade, 1652 - 1853) (Viraphol 1974) ซึ่งสารสินได้ปรับปรุงวิทยานิพนธ์นี้และตีพิมพ์เป็นหนังสือภายใต้ชื่อ *Tribute and Profit: Sino - Siamese Trade 1652 - 1853* กับสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดเมื่อ พ.ศ. 2520 (Viraphol 1977) ต่อมามูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ได้แปลและตีพิมพ์

เป็นภาษาไทยเมื่อ พ.ศ. 2548 (Viraphol 2005)

สารสินได้รับอิทธิพลจากแฟร์แบงก์เช่นเดียวกับสืบแสงในเรื่องการทำความเข้าใจการทูตในระบบบรรณาการเพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับต่างประเทศในยุคร่วมสมัยโดยเฉพาะไทย การศึกษาของสารสินเป็นไปในแนวทางเดียวกับสืบแสงที่พยายามฉายให้เห็นความคิดเบื้องหลังความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการจากมุมมองของสยามและจีน ทั้งยังมองว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวให้ประโยชน์กับทั้งสองฝ่าย อย่างไรก็ตาม งานของสารสินมีจุดเด่นอยู่ที่การเน้นบทบาทของคนจีนในไทยซึ่งสารสินมองว่าเป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมสัมพันธ์ไทย - จีนผ่านการค้าในระบบบรรณาการไม่ว่าจะเป็นในฐานะลูกเรือ สมาชิกในคณะทูตบรรณาการ ผู้ผลิตสินค้าและจัดหาสินค้าสำหรับการแลกเปลี่ยน ฯลฯ ทั้งคนจีนยังมีคุณูปการสำคัญในฐานะกลจักรทางเศรษฐกิจที่มีส่วนวางรากฐานสำคัญให้กับเศรษฐกิจเงินตราในสยาม กระทั่งเตรียมสยามให้พร้อมเชื่อมต่อการเปลี่ยนแปลงเมื่ออาณานิคมตะวันตกแผ่อิทธิพล และยังช่วยทดแทนอิทธิพลครอบงำทางเศรษฐกิจของตะวันตกต่อสยาม ผ่านการสร้างทุนท้องถิ่นร่วมกับชนชั้นนำ (Viraphol 2005) สารสินเริ่มแสดงมุมมองเรื่องความสำคัญของคนจีนในฐานะกลุ่มคนที่มีคุณูปการสำคัญต่อการพัฒนาของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2515 ในงานเขียนที่ตีพิมพ์กับสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาฯ เรื่อง Nanyang Chinese (Viraphol 1972) สารสินมองว่าชาตินิยมที่กีดกันคนจีนออกไปเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาของชาติ ทักษะดังกล่าวแตกต่างจากทักษะของรัฐบาลไทยที่มองคนจีนในไทยด้วยความหวาดระแวงว่าอาจจะเป็นแนวร่วมของคอมมิวนิสต์

ในช่วงทศวรรษ 2510 ภายใต้บริบทที่กระแสต่อต้านสงครามเวียดนาม ดำเนินไปพร้อมกับการต่อต้านอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย โดยมีขบวนการนักศึกษาทั้งในสหรัฐอเมริกาและประเทศไทยเป็นพลังในการขับเคลื่อน กระแสต่อต้านดังกล่าวทำให้นักศึกษาและปัญญาชนไทยเริ่มหันมามองจีนคอมมิวนิสต์ในแง่บวก ทั้งยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่ปูทางให้กับความเป็นไปได้ในการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทย - จีน หลังการเยือนจีนของริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon) เมื่อ พ.ศ. 2515 ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รัฐบาลเผด็จการไทยจำต้องปรับเปลี่ยนท่าทีต่อสาธารณรัฐประชาชนจีน การผลิตงานของสืบแสงและสารสินที่เกิดขึ้นภายใน

บริบทนี้ นับได้ว่าเป็นการอาศัยการตีความประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทย - จีนในระบบบรรณาการ ซึ่งมีข้อมูลหลักฐานที่สามารถเข้าถึงได้ เพื่อส่องสว่างความเป็นไปได้ของการดำเนินความสัมพันธ์ไทย - จีนร่วมสมัย

ทั้งนี้ ควรกล่าวด้วยว่าพลันที่สหรัฐอเมริกาเปลี่ยนแปลงท่าทีต่อจีนจนรัฐบาลไทยจำต้องเปลี่ยนทิศทางการทูตตาม รัฐบาลเผด็จการไทยเริ่มตระหนักถึงภาวะสุญญากาศทางความรู้เกี่ยวกับจีนโดยเฉพาะมิติด้านความสัมพันธ์ไทย - จีน ภายใต้ภาวะดังกล่าว รัฐบาลเผด็จการได้ตั้งคณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับจีนในเอกสารภาษาจีน สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2515 “เพื่อค้นคว้าหาหลักฐานการติดต่อสัมพันธ์ภาพต่อกันในอดีต อันเป็นผลทางประวัติศาสตร์ไทยให้เป็นไปด้วยความถูกต้องเหมาะสม” โดยสืบแสงมีบทบาทสำคัญในฐานะประธานคณะกรรมการฯ (Khana kammakān 1980: 59) ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทย - จีนจึงถูกใช้เป็นเครื่องมือส่องสว่าง คลายความสงสัย และไม่แน่นอนของสถานการณ์ในขณะนั้น ซึ่งสารสินให้ข้อสังเกตว่า “ประเทศไทยขาดความรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านยักษ์ใหญ่ของตนอย่างน่าตกใจ” [Viraphol 2005: (26)]

การศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีนในยุคทศวรรษ 2500 - ทศวรรษ 2520 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่จีนศึกษาในประเทศไทยกำลังก่อตัวขึ้นพร้อมกับพัฒนาการความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีนที่ค่อย ๆ คลี่คลายจากศัตรูสู่มิตรนี้ เน้นการศึกษาประวัติศาสตร์การทูตในระบบบรรณาการเป็นสำคัญ เนื่องจากการศึกษาในประเด็นดังกล่าวสามารถค้นหาข้อมูลหลักฐานได้สะดวกกว่าการศึกษาประเด็นร่วมสมัยซึ่งบรรยากาศความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างค่ายโลกเสรีและค่ายคอมมิวนิสต์ทำให้การได้มาซึ่งข้อมูลหลักฐานเกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาชนจีนแทบเป็นไปไม่ได้ ขณะเดียวกันการศึกษาความสัมพันธ์ทางการทูตในระบบบรรณาการนี้ก็มี ความเกี่ยวพันกับการเมืองอย่างลึกซึ้ง

5.1.2 ยุคเฟื่องฟูจีนศึกษากับการศึกษาความสัมพันธ์ไทย - จีน

นับแต่ทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา แม้บรรยากาศเปิดทางการเมืองและความสัมพันธ์ไทย - จีนที่แน่นแฟ้นจะนำไปสู่กระแสจีนศึกษาที่เฟื่องฟูมากขึ้น โดยเฉพาะการวิจัยเกี่ยวกับจีนในรูปวิทยานิพนธ์ ทว่า การศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทย - จีนกลับมีอยู่อย่างจำกัด จุลชีพ ชินวรรณ ตั้งข้อสังเกตว่า วิทยานิพนธ์ในทางรัฐศาสตร์ที่เกี่ยวกับจีนมักเป็นวิทยานิพนธ์ที่ศึกษานโยบายต่างประเทศที่เกี่ยวกับจีน ส่วนวิทยานิพนธ์ด้านประวัติศาสตร์มักเน้นศึกษาเกี่ยวกับคนจีนในประเทศไทย ข้อจำกัดด้านข้อมูลเกี่ยวกับจีน และภาษาของนักศึกษาผู้ทำวิทยานิพนธ์ รวมถึงความกังวลว่าจะไม่จบการศึกษาหากทำวิจัยเรื่องที่ยาก ทำให้การผลิตงานวิชาการเกี่ยวกับจีนโดยเฉพาะในรูปวิทยานิพนธ์ ปราศจากการศึกษาเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงภายในของจีน และประวัติศาสตร์จีน (Chinwanno 1987: 46) ภายใต้เงื่อนไขการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างไทย - จีนจึงมีจำนวนค่อนข้างจำกัด และมักเป็นการศึกษาที่เน้นมุมมองของรัฐไทยเป็นสำคัญ เนื่องจากผู้ศึกษาขาดความสามารถด้านภาษาจีนและการเข้าถึงแหล่งข้อมูล

นับแต่ปลายทศวรรษ 2510 สารสิน วีระผล และสืบแสง พรหมบุญ ก่อดบบทบาททางวิชาการลง เนื่องจากสารสินได้รับการชักชวนให้ไปทำงานที่กระทรวงการต่างประเทศเมื่อ พ.ศ. 2519 กระทั่งอีก 2 ทศวรรษต่อมาสารสินก็เข้าทำงานในตำแหน่งผู้บริหารของเครือเจริญโภคภัณฑ์ (ซี.พี.) (Manomaivibool 2015: 68 - 69) ขณะที่สืบแสงก็ติดภาระงานบริหารในสถาบันการศึกษา ทั้งต่อมาสืบแสงยังได้เข้าสู่วงการเมือง ภาระงานเหล่านี้ส่งผลให้สืบแสงจำต้องห่างเหินจากวงวิชาการ (Kruarattikan 2019) ดังนั้นกล่าวได้ว่านับแต่ปลายทศวรรษ 2510 ในบรรดานักจีนศึกษารุ่นบุกเบิกจึงเหลือเพียงเขียน ธีระวิทย์ ซึ่งเน้นการศึกษาในเชิงรัฐศาสตร์เพียงผู้เดียวที่ยังคงมุ่งทำงานในโลกวิชาการ

ในช่วงปลายทศวรรษ 2510 ถึงสิ้นทศวรรษ 2520 เขียนได้ทำหน้าที่อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ไทย - จีนจำนวนหนึ่ง โดยมีวิทยานิพนธ์เล่มสำคัญของนฤมิตร สอดสุข (Sodsuk 1978) ซึ่งต่อมาได้รับการตีพิมพ์

เป็นหนังสือภายใต้ชื่อ “สัมพันธภาพทางการทูตระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน” เมื่อ พ.ศ. 2524 นฤมิตรวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมภายในประเทศไทย และความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายนอกในระดับนานาชาติ เน้นสมัยรัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ว่าความเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องประสานกันอย่างซับซ้อนระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกเป็นพลังสำคัญที่ผลักดันให้รัฐบาลไทยตัดสินใจสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน (Sodsuk 1981) กล่าวอีกนัยหนึ่งงานของนฤมิตรมุ่งใช้กรอบคิดรัฐศาสตร์กระแสหลักแบบสังคมนิยม (Realism) ที่พิจารณาว่าปัจจัยภายในและภายนอกประเทศมีส่วนกำกับพฤติกรรมของรัฐในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อมุ่งบรรลุผลประโยชน์แห่งชาติอย่างไร

ในช่วงทศวรรษ 2520 นี้ปรากฏนักวิชาการด้านจีนศึกษาอีกรุ่นหนึ่งที่เกิดและเติบโตภายใต้บริบทสงครามเย็นและเริ่มผลิตงานวิชาการในช่วงนี้ ได้แก่ จุลชีพ ชินวรรณ สุรัชย์ สิริไกร และวรศักดิ์ มหัทธโนบล จุลชีพจบการศึกษาปริญญาตรีด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจากวิทยาลัยสวอร์ทมอร์ (Swarthmore College) และเข้าศึกษาปริญญาโทด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา และปริญญาเอกด้านรัฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford University) เมื่อ พ.ศ. 2524 ด้วยวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเกี่ยวกับทหารบ้านในการเมืองจีน ขณะที่สุรัชย์ สิริไกร จบการศึกษาปริญญาตรีจากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก่อนที่จะไปศึกษาต่อในระดับปริญญาโทด้านการเมืองเปรียบเทียบที่มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มิชิแกน และสำเร็จการศึกษาปริญญาเอกด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จากมหาวิทยาลัยมลรัฐนิวยอร์ก บิงแฮมตัน (State University of New York at Binghamton) ใน พ.ศ. 2522 ด้วยวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย - อเมริกาในช่วงวิกฤตการณ์ลาว แม้จะไม่ได้สำเร็จการศึกษาในด้านที่เกี่ยวกับจีนโดยตรง ทว่าต่อมาสุรัชย์ได้ผลิตงานวิชาการที่มีความเกี่ยวข้องกับการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของจีน (Chinwanno 1981; Sirikrai 1980; Kruarattikan 2019: 93 - 95)

หลังสำเร็จการศึกษาปริญญาเอกทั้งจุลชีพและสุรัชย์ได้เริ่มชีวิตทางวิชาการด้านจีนศึกษาที่คณะรัฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ทั้งจุลชีพและสุรัชย์ได้ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย - จีนเน้นมิติ

ทางเศรษฐกิจและการเมืองจำนวนหนึ่ง (Hanphaibun 1986; Sukkhasem 1982; Ingkhawibunphan 1997) โดยธรรมชาติของงานวิจัยซึ่งเป็นการศึกษาในแนวทางรัฐศาสตร์กระแสหลักตามกรอบคิดสังคมนิยมเหล่านี้ จะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐ ผ่านกรอบคิดผลประโยชน์แห่งชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและภายนอกประเทศ ดังนั้นกล่าวได้ว่าวิทยานิพนธ์จากฝั่งคณะรัฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ จึงเน้นรัฐเป็นศูนย์กลางของการศึกษาเช่นเดียวกับงานวิทยานิพนธ์จากฝั่งคณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ

ในแง่ของการผลิตงานวิชาการที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย - จีนโดยนักวิชาการจากคณะรัฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ปรากฏงานชิ้นสำคัญของจุลชีพ ชินวรรณโณ ที่เน้นศึกษาความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีนนับแต่ พ.ศ. 2518 - 2553 (Chinwanno 1985, 2005, 2010) ซึ่งจุลชีพเน้นการปรับเพิ่มข้อมูลรายละเอียดใหม่ ๆ เพื่อให้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การศึกษาความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีนของจุลชีพยังคงมองจากฐานคิดเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติเป็นสำคัญ โดยจุลชีพได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลอย่างละเอียด เพื่ออธิบายว่าการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกประเทศไทยส่งผลต่อความสัมพันธ์ไทย - จีนอย่างไร

ทางด้านคณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ วรศักดิ์ มหัทธโนบล ซึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากคณะรัฐศาสตร์ รามคำแหง และมีความสามารถด้านภาษาจีนเป็นอย่างดี ได้เข้ารับตำแหน่งอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านจีนในภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเมื่อ พ.ศ. 2544 แทนเชียน จีระวิทย์ ซึ่งเกษียณอายุราชการเมื่อ พ.ศ. 2539 ก่อนหน้านี้อวรศักดิ์ได้ทำงานในฐานะนักวิจัยของสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาฯ ภายใต้การดูแลของเชียน วรศักดิ์ได้ผลิตงานวิชาการที่เน้นการศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจการเมืองจีนที่ได้รับการตีพิมพ์และกลายเป็นหนังสือสำคัญหลายเล่ม (Kruarattikan 2019: 95) อาทิ เศรษฐกิจการเมืองจีน และครองแผ่นดินจีน: พรรค ผู้นำ อำนาจอรัฐ เป็นต้น (Mahatdhanobol 2011, 2014)

นอกจากนี้ควรกล่าวด้วยว่าการที่วรศักดิ์เติบโตทางวิชาการ จากการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองภายหลังจบปริญญาตรีและความสามารถด้านภาษาจีนมีผลสำคัญต่อการสร้างองค์ความรู้ด้านจีนของวรศักดิ์ ที่ไม่ได้ยึดกรอบทฤษฎีความสัมพันธ์

ระหว่างประเทศอย่างเคร่งครัด หากพึ่งพาข้อมูลหลักฐานในการตีความ และอาศัยมุมมองทางวัฒนธรรมในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับจีน หากใช้ข้อวิจารณ์ข้างต้นที่จุลชีพมีต่อการผลิตความรู้ด้านจีนศึกษาในไทยเป็นเกณฑ์ในการวัดการปฏิบัติงานของวรศักดิ์ อาจกล่าวได้ว่างานวิชาการของวรศักดิ์เป็นงานที่มีลักษณะข้ามสาขาอยู่ระหว่าง 2 สาขาวิชาคือ รัฐศาสตร์ และประวัติศาสตร์ ด้วยวรศักดิ์ผลิตงานทั้งที่เกี่ยวข้องกับจีนโดยตรง และงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับคนจีนในไทย อาทิ วัฒนธรรมจีนแต่จีวในสยาม และการศึกษาคำจีนสยาม (Mahatdhanobol 1996, 2012) งานแปลการเมืองจีนสยาม: การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเล ในประเทศไทย ค.ศ. 1926 - 1941 (Murashima 1996) เป็นต้น ในส่วนงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ไทย - จีนที่สำคัญ มีอยู่ 3 ชิ้นซึ่งศึกษาเกี่ยวกับการค้าประเวณีอาชญากรรมข้ามชาติ และความสัมพันธ์ไทยจีนในรอบ 30 ปี (Mahatdhanobol 1996a, 2000, 2003) งานเหล่านี้อาศัยข้อมูลหลักฐานวิเคราะห์เพื่อชี้ให้เห็นประเด็นต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น แนวโน้มความสัมพันธ์ไทย - จีนอันเกิดจากรากฐานความเปลี่ยนแปลงในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย - จีน ลักษณะและปัญหาของอาชญากรรมข้ามชาติและความร่วมมือไทย - จีนในการปราบปราม และลักษณะความเป็นมาของขบวนการค้าประเวณีหญิงจีนในไทยและการแก้ปัญหา แม้วรศักดิ์จะไม่ได้ผลิตงานที่เน้นเรื่องความสัมพันธ์ไทย - จีนโดยตรงมากนัก ทว่า การผลิตงานวิจัยเกี่ยวกับจีนและการสอนที่ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ และการเป็นอาจารย์รับเชิญบรรยายในหน่วยงานต่าง ๆ มีผลสำคัญในการสร้างนักจีนศึกษาในรุ่นต่อมา

5.1.3 จีนศึกษากับการศึกษาความสัมพันธ์ไทย - จีนในทศวรรษ 2550

เมื่อก้าวเข้าสู่ทศวรรษ 2550 นักวิชาการไทยรุ่นใหม่ที่มีความสนใจเกี่ยวกับจีนและเติบโตในยุคที่จีนศึกษาเฟื่องฟู อาทิ สิทธิพล เครือรัฐติกาล พงศ์พิสุทธิ์ บุษบาร์ตัน กรพนัช ตั้งเชื่อนขันธ และวาสนา วงศ์สุรวัฒน์ เริ่มผลิตงานที่ช่วยขยายกรอบแนวคิดในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ไทย - จีน บรรดานักวิชาการเหล่านี้มีความสามารถ

ในการใช้ภาษาจีนและภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี ทั้งยังมีประสบการณ์การศึกษาจากประเทศต่าง ๆ ที่หลากหลายไม่จำกัดเฉพาะสหรัฐอเมริกาเท่านั้น ซึ่งส่งผลต่อแนวทางการศึกษาจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ไทย - จีนที่มีความหลากหลายมากขึ้นกว่ายุคก่อนหน้า

พงศ์พิสุทธิ์ และสิทธิพล จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จากภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ พงศ์พิสุทธิ์ ซึ่งปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ ศึกษาปริญญาตรีในขณะที่เขียนยังคงเป็นผู้สอนรายวิชาเกี่ยวกับจีน หลังจบการศึกษาระดับปริญญาตรีพงศ์พิสุทธิ์ ได้ไปศึกษาต่อในระดับปริญญาโทด้านพัฒนศึกษา (Development Studies) ที่ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ (University of Cambridge) และปริญญาโทด้านการระหว่างประเทศ (International Affairs) ที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย (Columbia University) ก่อนที่จะจบการศึกษาปริญญาเอกด้านรัฐศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจากมหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลีย (Australian National University) เมื่อ พ.ศ. 2552 ด้วยวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการศึกษานโยบายต่างประเทศไทยในยุคหลังสงครามเย็นผ่านกรอบวิธีคิดสร้างสรรค์นิยมทางสังคม (Social Constructivism) โดยเฉพาะเรื่องการรับรู้ตัวตน (Self - Perception) ที่มีต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของประเทศไทย (Busbarut 2009) แม้ความสนใจทางวิชาการของพงศ์พิสุทธิ์ จะเน้นเรื่องนโยบายต่างประเทศไทยเป็นหลัก ทว่า ต่อมาเมื่อพงศ์พิสุทธิ์ซึ่งมีความรู้ภาษาจีนเริ่มสนใจและทำวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย - จีน กรอบวิธีคิดสร้างสรรค์นิยมทางสังคมก็ถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ดังกล่าว ดังบทความของพงศ์พิสุทธิ์ชิ้นหนึ่งที่พยายามชี้ให้เห็นว่าการก่อร่างสร้างตัวของวาทกรรม “ไทยจีนใช้อื่นไกล คือพี่น้อง” มีผลต่อและถูกใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ไทย - จีนอย่างไร (Busbarut 2016) การศึกษาในแนวทางนี้ช่วยเปิดพื้นที่ใหม่ให้กับการศึกษาความสัมพันธ์ไทย - จีนที่ไม่ได้ถูกตีกรอบจำกัดด้วยกรอบวิธีคิดแบบลัทธิ

ขณะที่สิทธิพล ได้รับอิทธิพลความคิดและแนวทางในการศึกษาจีนส่วนหนึ่งจากการศักดิ์ ซึ่งเป็นผู้สอนรายวิชาเกี่ยวกับจีนในระหว่างที่สิทธิพลศึกษาปริญญาตรี ดังจะเห็นได้จากแนวทางการศึกษาที่ไม่ได้ยึดติดกับการนำกระบวนการทศน์หรือทฤษฎีทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นแนวทางตั้งต้น หากแต่ใช้ข้อมูลหลักฐานเป็นสำคัญ

สิทธิพลศึกษาต่อในระดับปริญญาโทด้านเอเชียแปซิฟิกศึกษา (Asian Pacific Studies) จากวิทยาลัยบูรพคดีศึกษาและแอฟริกาศึกษา (The School of Oriental and African Studies - SOAS) มหาวิทยาลัยลอนดอน (University of London) ก่อนที่จะศึกษาต่อในระดับปริญญาเอกสาขาวิชาสหวิทยาการ ธรรมศาสตร์ จนจบการศึกษาปริญญาเอกเมื่อ พ.ศ. 2554 ด้วยวิทยานิพนธ์เรื่องภาพลักษณ์ของเจิ้งเหอในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของจีน ซึ่งศึกษาการใช้ภาพลักษณ์เจิ้งเหอในฐานะ “ทูตสันติภาพ” ของรัฐบาลจีนในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ในงานศึกษาชิ้นนี้สิทธิพลใช้เอกสารทั้งภาษาไทย จีน และอังกฤษและยังเป็นการศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายและภาพลักษณ์เจิ้งเหอจากมุมมองของจีน (Kruarattikan 2010) ซึ่งนับเป็นการก้าวข้ามผ่านข้อจำกัดของจีนศึกษาในไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำวิทยานิพนธ์ในไทยที่เกี่ยวกับจีนซึ่งจุลชีพได้วิจารณ์ไว้ข้างต้น เมื่อสิทธิพลทำงานวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย - จีน ความสามารถด้านภาษาจีนของสิทธิพลมีส่วนสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ การใช้ข้อมูลหลักฐานภาษาจีนในการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ไทย - จีนในยามยาก: คิกฤติ รัฐประหาร 6 ตุลา และธานินทร์ ช่วยเติมเต็มความเข้าใจเกี่ยวกับพลวัตความสัมพันธ์ไทย - จีน หลังรัฐประหาร 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ที่มีส่วนช่วยให้ ไฉ เจอหมิน เอกอัครราชทูตจีนในสมัยนั้นสามารถผูกมิตรกับบุคคลสำคัญในกองทัพไทยได้ (Kruarattikan 2019) ปัจจุบันสิทธิพลดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ธรรมศาสตร์

กรพนซ์ ตั้งเชื่อนขันธ ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ ปรัชญา และวรรณคดีอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ ธรรมศาสตร์ จบการศึกษาปริญญาตรีด้านภาษาจีน จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ ซึ่งวรศักดิ์ได้รับเชิญให้เป็นผู้บรรยายในรายวิชาที่มีความเกี่ยวข้องกับจีน กรพนซ์ศึกษาต่อระดับปริญญาโทด้านประวัติศาสตร์ จีนที่มหาวิทยาลัยหนานจิง (Nanjing University) และจบการศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิตด้านจีนศึกษาจากมหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ (National University of Singapore) ด้วยวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมเมืองของสังคมจีนในกรุงเทพฯ ระหว่างทศวรรษ 2490 - ทศวรรษ 2510 เน้นศึกษาผ่านภาพยนตร์ การกระจายเสียง และวรรณกรรม การศึกษาโดยใช้ข้อมูลหลักฐานภาษาจีนของกรพนซ์ให้ภาพสังคมจีน

ในกรุงเทพฯ ในฐานะสังคมเปิดที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ซึ่งโต้แย้งกับกระบวนทัศน์กลืนกลาย (Assimilation paradigm) และพหุวัฒนธรรม (Multiculturalism) ที่มีข้อด้อยคือมองไม่เห็นการดำรงอยู่ของจีนในไทย และความหลากหลายในสังคมจีนตามลำดับ (Tungkeunkunt 2012) เมื่อกรพนซ์เริ่มให้ความสนใจศึกษาความสัมพันธ์ไทย - จีนโดยเฉพาะจากความสัมพันธ์ที่วางอยู่บนเรื่องอำนาจอ่อน (Soft Power) ที่เน้นมิติทางวัฒนธรรมเป็นสำคัญ พื้นฐานทางประวัติศาสตร์และความสามารถทางภาษาจีนนี้มีส่วนสำคัญต่อแนวทางการศึกษาของกรพนซ์ ที่มุ่งศึกษาโดยใช้แนวคิดประวัติศาสตร์ผ่านการตีความข้อมูลหลักฐาน งานวิชาการชิ้นสำคัญของกรพนซ์ที่ศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของวาทกรรมการทูต “ไทยจีนใช้อื่นไกล คือพี่น้อง” ช่วยเติมเต็มรายละเอียดและข้อมูลทางประวัติศาสตร์ให้กับงานของพงศ์พิสุทธิ์ซึ่งได้กล่าวถึงก่อนหน้านี้ ผ่านการฉายให้เห็นพัฒนาการของวาทกรรมอย่างละเอียดและซับซ้อนรวมถึงผลกระทบที่วาทกรรมนี้มีต่อคนไทยเชื้อสายจีน (Tungkeunkun & Phuphakdi 2018)

วาสนา วงศ์สุรวัฒน์ อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ จบการศึกษาปริญญาตรีด้านภาษาและอารยธรรมเอเชียตะวันออก เน้นเรื่องจีนจากมหาวิทยาลัยชิคาโก (University of Chicago) ก่อนที่จะศึกษาต่อระดับปริญญาโทและเอกด้านประวัติศาสตร์จีนจากมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด (University of Oxford) เมื่อ พ.ศ. 2550 ด้วยวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับจีนโพ้นทะเลในไทยช่วง ค.ศ. 1911 - 1949 ซึ่งอาศัยหลักฐานข้อมูลจากภาษาไทย อังกฤษ และจีน ที่ทำให้เห็นความซับซ้อนและปฏิสัมพันธ์ระหว่างไทย - จีนและคนจีนในไทยผ่านมุมมองประวัติศาสตร์ข้ามชาติ (Transnational History) การศึกษานี้มีคุณูปการสำคัญที่ทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของคนจีนในไทยไม่ถูกตีกรอบหรือจำกัดทั้งโดยประวัติศาสตร์ชาตินิยมไทยหรือประวัติศาสตร์ชาตินิยมจีน (Wongsurawat 2007) กรอบแนวทางการศึกษานี้จะปรากฏในงานวิชาการชิ้นต่อ ๆ มาของวาสนา แม้ว่าวาสนาจะไม่ได้เน้นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - จีนโดยตรง ทว่า การศึกษาเกี่ยวกับคนจีนในไทยจากมุมมองแบบประวัติศาสตร์ข้ามชาติ (Transnational History) ก็ช่วยส่องสว่างความสัมพันธ์ระหว่างไทย - จีนในมิติที่กว้างขวางมากขึ้น ทั้งยังส่องสะท้อนให้เห็นถึงพลวัตทางประวัติศาสตร์ทั้งภายในไทยและจีน ดังผลงานของ

วาทนาซึ่งถกเถียงว่าการสร้างพันธมิตรระหว่างชนชั้นนำไทยและนายทุนจีนในไทยมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ของไทยโดยเฉพาะมิติทางด้านการเมืองภายใต้เงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงของระเบียบโลกในแต่ละยุคสมัย ทั้งนี้ การอาศัยข้อมูลหลักฐานทั้งจากภาษาไทย จีน และอังกฤษทำให้การศึกษาขึ้นดังกล่าวไม่เพียงเผยให้เห็นพลวัตทางประวัติศาสตร์ในไทยและของคนจีนในไทยเท่านั้น หากยังส่องสว่างให้เห็นพลวัตในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - จีนที่ถูกกำกับด้วยบริบทความเปลี่ยนแปลงภายในประเทศไทย ประเทศจีน และบริบทโลก (Wongsurawat 2019)

เมื่อเทียบกับยุคก่อนหน้า กล่าวได้ว่านับแต่ทศวรรษ 2550 เป็นต้นมา การศึกษาความสัมพันธ์ไทย - จีนในโลกว่าวิชาการไทยมีความหลากหลายมากขึ้นในเรื่องแนวทางการศึกษาไม่ว่าจากทางฝั่งรัฐศาสตร์และประวัติศาสตร์ ซึ่งมีแนวโน้มจะมีลักษณะการสนทนาทางวิชาการและแลกเปลี่ยนข้ามสาขาวิชามากขึ้น โดยมีปัจจัยส่วนหนึ่งมาจากภูมิหลังของนักวิชาการรุ่นใหม่ที่มีความหลากหลายและข้ามสาขาวิชามากขึ้น นอกจากนี้ การที่นักวิชาการรุ่นใหม่มีประสบการณ์การศึกษาจากวงวิชาการจากหลากหลายประเทศ ทั้งยังมีความสามารถทางด้านภาษาจีน ทำให้กรอบวิธีคิดรวมถึงเครือข่ายและความสามารถในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลมีความกว้างขวางมากขึ้นกว่ายุคก่อนหน้า อย่างไรก็ตามโดยรวมการศึกษาความสัมพันธ์ไทย - จีนยังคงเป็นการศึกษาที่เน้นบทบาทของรัฐ และชนชั้นนำเป็นศูนย์กลาง และการศึกษาดังกล่าวยังเน้นความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นที่พื้นที่ศูนย์กลางอำนาจรัฐไม่ว่าจะเป็นปักกิ่งหรือกรุงเทพฯ ขณะที่ภาพความเคลื่อนไหวในพื้นที่ส่วนอื่น ๆ กลับถูกละเลย การแสวงหาแนวทางการศึกษาใหม่ที่ก้าวพ้นข้อจำกัดดังกล่าวจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อความก้าวหน้าของการศึกษาความสัมพันธ์ไทย - จีนในวงวิชาการไทย

5.2 แนวทางการศึกษาด้วยแนวพินิจพรมแดนผ่านชีวิตสามัญชนนาม เจียแยนจอง

ส่วนที่สองของงานวิจัยนี้จะพยายามทดลองนำเสนอแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ไทย - จีนที่วางอยู่บนแนวพินิจพรมแดน (Frontier Approach) ผ่านการใช้แนวคิดดังกล่าวในการศึกษาชีวิตและบทบาทของ เจียแยนจอง ผู้เป็นที่รู้จักในชื่อไทยว่า ยรรยง จิระนคร ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ไทย - จีน ซึ่งจะช่วยให้เห็นความซับซ้อนของความสัมพันธ์ไทย - จีนที่พ้นไปจากพื้นที่ศูนย์กลางอำนาจ และบทบาทของสามัญชนในความสัมพันธ์ดังกล่าว

แนวพินิจพรมแดน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับแนวพินิจประวัติศาสตร์โลก (World History Approach) เริ่มเข้ามามีบทบาทต่อการศึกษาประวัติศาสตร์จีนในช่วงทศวรรษ 2530 แนวพินิจนี้พยายามก้าวข้ามการศึกษาประวัติศาสตร์ที่จำกัดขอบเขตการศึกษาอยู่กับรัฐชาติ ขณะเดียวกันแนวพินิจนี้ก็พยายามต่อยอดจากความพยายามของวงวิชาการนานาชาติในยุคทศวรรษ 2520 ที่พยายามก้าวข้ามมุมมองที่เน้นตะวันตกเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นนับแต่ปลายทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา การใช้แนวพินิจใหม่ในการศึกษาประวัติศาสตร์จีนได้นำไปสู่การมองประวัติศาสตร์จีนในฐานะหน่วยหนึ่งที่สำคัญของประวัติศาสตร์โลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาของระบบเศรษฐกิจการค้าของโลกที่แต่เดิมมักเน้นยุโรปเป็นศูนย์กลางก็เริ่มถูกแทนที่ด้วยการผนวกจีนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจการค้าของโลก ประวัติศาสตร์จีนเริ่มถูกเขียนและอ่านใหม่ จากมุมมองที่มองว่าจีนมีพลวัตและปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกอยู่ตลอดเวลา นับแต่โบราณกาล โดยเฉพาะมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ขณะเดียวกันในด้านหนึ่งแนวพินิจใหม่ยังให้ภาพจีนที่มีความทันสมัยและประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สามารถเทียบเคียงได้กับโลกตะวันตก ซึ่งมีนัยสำคัญในทางการเมืองคือ การวางตำแหน่งแห่งที่ของจีนให้เท่าเทียมกับมหาอำนาจตะวันตกในการเมืองโลกยุคปัจจุบัน (Karl 2017)

อย่างไรก็ตาม แนวพินิจประวัติศาสตร์โลกก็ถูกวิจารณ์ว่ามีข้อด้อยที่สำคัญคือการเน้นบทบาทของศูนย์กลางอำนาจจีนที่เข้าไปสัมพันธ์กับโลก ขณะที่ละเลยความสำคัญของพื้นที่อื่น ๆ แนวพินิจพรมแดนจึงถูกนำมาใช้เพื่อตอบโต้กับข้อด้อย

ดังกล่าว ผ่านการศึกษาพื้นที่ชายขอบของจีนไม่ว่าจะเป็น ยูนนาน ทิเบต ชินเจียง หรือไต้หวัน ฯลฯ โดยฉายให้เห็นพลวัตและความซับซ้อนของพื้นที่ชายขอบที่มีส่วนสร้างและให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญต่อศูนย์กลางอำนาจและประวัติศาสตร์จีน และด้วยพื้นที่ชายขอบเหล่านี้เป็นพื้นที่พรมแดนที่มีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนข้ามรัฐชาติอย่างเข้มข้น การทำความเข้าใจประวัติศาสตร์จีนผ่านแนวพินิจพรมแดนจึงมีมิติข้ามชาติเช่นเดียวกับประวัติศาสตร์โลกอีกโสดหนึ่งด้วย (Yang 2009) ดังนั้นการประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ไทย - จีนจึงน่าจะช่วยให้มองเห็นความเป็นไปได้ใหม่ในการศึกษาความสัมพันธ์ไทย - จีน

การศึกษาในที่นี้จะประยุกต์ใช้แนวคิดพรมแดนเพื่อศึกษาบทบาทของเจี้ยนจงในฐานะผู้กระทำพรมแดน (Frontier Agent) ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับชนชาติไต (ไตจู 傣族) ซึ่งเป็นคนชายขอบ ณ พื้นที่พรมแดนที่สำคัญของจีนคือ ยูนนาน บทบาทของเจี้ยนจงกล่าวว่ามีส่วนสำคัญในการสานความสัมพันธ์ไทย - จีน และนิยามพรมแดนของความเป็นไทยและความเป็นจีน ทั้งชีวิตของเจี้ยนจงยังเป็นภาพสะท้อนของความสัมพันธ์ไทย - จีน

5.2.1 ลิขิตที่พรมแดน: เจี้ยนจงในความสัมพันธ์ไทย - จีน

กรกฎาคม พ.ศ. 2562 ข่าวมรณกรรมของยรรยง จิระนคร วัย 89 ปี ศาสตราจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมไทย - จีน และคนไทย โดยเฉพาะคนไตในสิบสองปันนา ปรากฏตามสื่อชั้นนำของไทย (“Sin sō̌ ch̄hā yān ch̄hōng” 2019; “Funeral Rite Held” 2019) หลังมรณกรรมของยรรยง นักวิชาการไทยที่มีความสนิทสนมกับยรรยงได้เขียนบทรำลึกไว้อาลัยลงสื่อ (Laothamatas 2019; Mahatdhanabol 2019) การรายงานข่าวดังกล่าวคงจะไม่เป็นเรื่องพิเศษแต่อย่างใด หากผู้จากไปมิใช่ยรรยง จิระนคร ซึ่งเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในวงวิชาการไทยผ่านชื่อภาษาจีนแต่จื๊วว่า เจี้ยนจง ซึ่งออกเสียงภาษาจีนกลางว่า เซี่ยหยวนจาง ทั้งที่เจี้ยนมีเชื้อสายฮากกา เจี้ยนจง ศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัยยูนนาน ผู้มีชื่อนามสกุลไทย แต่กลับมีสถานะเป็นพลเมืองจีนและ

จากไปอย่างสงบที่เมืองคุนหมิง ภูมิภาคที่พิเศษนี้สะท้อนถึงสถานะของเจียที่มีสถานะเป็นทั้งคนไทยเชื้อสายจีนจากมุมมองของไทย และจีนโพ้นทะเลหวนคินสู่มาตุภูมิจากประเทศไทย (ไท่กั๋วเกียเถียว 泰国归侨) จากมุมมองของจีน สถานะดังกล่าวย่อมสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของเจียและคนอื่น ๆ ที่มีประสบการณ์ชีวิตคล้ายคลึงกับเขาในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ไทย - จีน เรื่องราวชีวิตของเจียมีส่วนที่ทับซ้อนกับชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนคนอื่น ๆ ที่มีประสบการณ์คล้ายคลึงกับเขา ซึ่งเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานชาติพันธุ์ (หมินจู๋กงจ้าว 民族工作) ในพื้นที่มณฑลยูนนาน โดยเฉพาะในบริเวณถิ่นที่อยู่ของชนชาติไตซึ่งมีความสำคัญยิ่งต่อความสัมพันธ์ไทย - จีน อย่างไรก็ตาม การศึกษาความสัมพันธ์ไทย - จีนที่เน้นความสัมพันธ์ที่มีรัฐและชนชั้นนำเป็นศูนย์กลางไม่ได้รวบรวมเรื่องราวของเจียและคนอื่น ๆ ไว้ กล่าวอีกนัยหนึ่งเรื่องราวของเจียและคนอื่น ๆ กลับถูกฝังกลบเลื่อนไถ่ที่พรมแดนระหว่างประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย - จีน

การใช้แนวพินิจพรมแดนเพื่อศึกษาชีวิตและบทบาทของเจีย จะช่วยฉายภาพให้เห็นความสัมพันธ์ไทย - จีนในมิติใหม่ที่ซับซ้อนขึ้น ชีวิตเจียแย่นจง เป็นตัวแบบที่สรุปสะท้อน (Epitome) ความสัมพันธ์ที่ละเอียดอ่อนระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนชนกลุ่มน้อยโดยเฉพาะชนชาติไตในจีน และการนิยาม “ชาติไทย” และ “ชาติจีน” ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ไทย - จีนอย่างลึกซึ้ง การนำคนไทยเชื้อสายจีนหรือจีนโพ้นทะเลและชนกลุ่มน้อยชาวไตซึ่งเป็นกลุ่มคนชายขอบในประวัติศาสตร์นิพนธ์ความสัมพันธ์ไทย - จีนมาเป็นศูนย์กลางในการศึกษาความสัมพันธ์ไทย - จีน นอกจากจะเผยให้เห็นมิติใหม่ที่น่าสนใจแล้ว กรอบวิธีในการศึกษาใหม่นี้ยังช่วยฉายให้เห็นความเปลี่ยนแปลงคู่ขนานที่คล้ายคลึงกันระหว่างไทย - จีนในการสร้างชาติ และการเมืองของอัตลักษณ์ข้ามพรมแดน (Transnational Identity Politics) ซึ่งถูกเชื่อมโยงโดยคนไทยเชื้อสายจีน เช่น เจียแย่นจงในฐานะผู้กระทำพรมแดน (Frontier agent) (Barabantseva 2011)

5.2.2 การเมืองที่พรมแดนชาติพันธุ์ไทย - จีน

ยูนนานซึ่งเป็นมณฑลชายแดนทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีนเป็นถิ่นที่อยู่ของชนชาติพันธุ์ส่วนน้อยหลายกลุ่มซึ่งรวมถึงกลุ่มคนไต ซึ่งได้รับการจัดจำแนกให้เป็น 1 ใน 56 ชาติพันธุ์ของจีนผ่านโครงการการจัดจำแนกชนชาติ เมื่อการจัดจำแนกดังกล่าวเป็นโครงการทางการเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่สร้างให้ชนชาติ (หมินจู民族) กลายเป็นหน่วยสถาบันพื้นฐานของระบบสังคมการเมืองจีน กลุ่มที่ได้รับการจัดจำแนกรับรองให้มีสถานะชนชาติจะถูกนับให้เป็นสมาชิกชนชาติจีน (จงฮวามินจู 中华民族) หรือสมาชิกของชาติจีนและได้รับการรับรองสิทธิต่าง ๆ จากรัฐ ชนชาติจึงเป็นหน่วยพื้นฐานในการจัดความสัมพันธ์ภายในชาติจีน และสร้างชาติจีนในฐานะชาติที่เกิดจากการหลอมรวมของคนหลากหลายชนชาติ (ถ่งอีเตอตัวหมินจูกั๋วเจีย 统一的多民族国家) ประกอบด้วย 55 ชนชาติส่วนน้อยและคนส่วนใหญ่คือคนชนชาติฮั่น (Yang 2009: 248 - 249) โครงการการจัดจำแนกชนชาติทำให้เกิดการประดิษฐ์ชื่อชนชาติไต (ไตจู 傣族) เพื่อใช้เป็นชื่อเรียกอย่างเป็นทางการสำหรับกลุ่มคนที่ใช้ภาษาไทยที่มีถิ่นอาศัยในเขตปกครองตนเองชนชาติไต สิบสองปันนา และเขตปกครองตนเองชนชาติไตและจิงพั่ว เต๋อหง อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงชนชาติไตไม่ใช่กลุ่มชนชาติเดียวในจีนที่ใช้ภาษาไทย หากยังมีกลุ่มชนชาติอื่นที่ใช้ภาษาไทยและมีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับคนไต หากถูกจัดจำแนกให้เป็นอีกชนชาติที่สำคัญคือ ชนชาติจ้วง (จ้วงจู 壮族) ในมณฑลกว่างซี (กว่างซี 广西)

นักวิชาการจีนและผู้ปฏิบัติงานของพรรคคอมมิวนิสต์จีนมีบทบาทสำคัญในการจัดจำแนกชนชาติผ่านการสร้างองค์ความรู้ชุดหนึ่งที่พิสูจน์การดำรงอยู่ของชนชาติต่าง ๆ ที่มีความใกล้ชิดกับชนชาติฮั่นและเป็นส่วนหนึ่งของจีนมาอย่างช้านาน องค์ความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นนี้จึงมีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างชาติจีน ในกรณีของชนชาติไต การสร้างความรู้เกี่ยวกับชนชาติไตเป็นเรื่องที่มีความยากลำบาก นอกจากภาษาไทย (ไตอวี่ 傣语) ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อนักวิชาการและผู้ปฏิบัติงานชาวฮั่น ความคล้ายคลึงและเชื่อมต่อทางวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ผูกพันคนไตเข้ากับกลุ่มคนที่ใช้ภาษาไทอื่น ๆ ทั้งในและนอกพรมแดนจีนโดยเฉพาะคนไทยในประเทศไทย ทำทลายความพยายามในการจัดจำแนกชนชาติไตของจีนให้เป็นส่วนหนึ่งของชาติจีน ในช่วงทศวรรษ 2490 กลุ่มคนไตที่กังวลกับความไม่แน่นอนภายใต้การปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์จำนวน

ไม่น้อยได้หลบหนีภัยไปยังประเทศเพื่อนบ้านที่มีกลุ่มคนที่ใช้ภาษาไทย โดยเฉพาะประเทศไทย (Hsieh 1989: 217, 221 - 222) นอกจากนี้ ประสบการณ์เลวร้ายในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรมส่งผลให้เมื่อการปฏิวัติวัฒนธรรมสิ้นสุดลงคนไทจำนวนไม่น้อยยึดโยงตนเองเข้ากับประเทศไทย ซึ่งพวกเขาจินตนาการว่าเป็นเมืองพุทธที่เจริญและยิ่งใหญ่ (Hsieh 2013: 328) ความเคลื่อนไหวนี้ โดยเฉพาะความเชื่อมโยงกับไทยไม่ว่าในเชิงกายภาพหรือจินตนาการจึงมีศักยภาพทั้งในทางเสริมสร้างและทำลายการสร้างชาติจีน

ความเคลื่อนไหวของผู้คนและความรู้ระหว่างไทย - จีนจึงทั้งส่งเสริมและทำลายการสร้างชาติของทั้งไทยและจีน คนจีนในไทยส่วนหนึ่งเช่น เจียแยนจอง มีสถานะเป็นผู้กระทำพรมแดนที่ย่นย่อหน้าพาให้ไทย - จีนที่ไม่มีพรมแดนร่วมมาเชื่อมต่อกัน ผ่านปฏิบัติการต่าง ๆ เช่น การเดินทาง และการส่งผ่านความรู้ข้ามพรมแดน ซึ่งส่งอิทธิพลต่อการนิยามชาติทั้งไทยและจีน ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ไทย - จีน

5.2.3 ยุন্নาน ชาตินิยมไทยสมัยจอมพล ป. และปีเกิดของเจียแยนจอง

เจียแยนจองเกิดในครอบครัวจีนฮากกาใน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2473 ช่วงชีวิตในวัยเยาว์ของเจียเป็นช่วงเวลาแห่งความเปลี่ยนแปลงของชาติไทย เพียงสองปีหลังจากเจียล้มตาตุโลกการปฏิวัติของคณะราษฎรส่งผลให้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสยามสิ้นสุดลง การนิยามชาติไทยเกิดความเปลี่ยนแปลงสำคัญ เมื่อคณะราษฎรโดยเฉพาะจอมพล ป. พิบูลสงครามเลือกที่จะนิยามชาติไทยโดยมีอุดมการณ์ชาติพันธุ์ไทยที่ใช้เชื้อชาติเป็นแกนกลางแทนสถาบันกษัตริย์ ภายใต้การนำของจอมพล ป. รัฐบาลเปลี่ยนแปลงชื่อประเทศจากสยามสู่ประเทศไทย เพื่อเสริมสร้างอุดมการณ์ชาตินิยมดังกล่าว พร้อมกับการสร้างภาพเงินให้เป็นภัยคุกคามของชาติ การกระทำดังกล่าวของจอมพล ป. เกิดขึ้นภายใต้บริบทที่อิทธิพลของชาตินิยมจีนกำลังขยายตัวในหมู่คนจีนในไทย พร้อมไปกับภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ที่ขยายตัวขึ้น โดยมีความวุ่นวายทางการเมืองของสงคราม

โลกครั้งที่ 2 เป็นฉากหลัง จอมพล ป. จึงออกมาตรการควบคุมชาวจีนอย่างเข้มงวดทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ภายใต้บริบทนี้เจียได้รับผลกระทบจากมาตรการชาตินิยมของจอมพล ป. เนื่องจากโรงเรียนจีนที่เขาศึกษาทั้งในหาดใหญ่และกรุงเทพฯ ในเวลาต่อมาต่างถูกสั่งปิด เจียยังจำเป็นต้องเปลี่ยนชื่อนามสกุลจากจีนเป็นไทยตามนโยบายชาตินิยม โดยใช้ชื่อและนามสกุลคือ ยรรยง จิระนคร เช่นเดียวกับสมาชิกคนอื่นของครอบครัวในบริบทที่ความเป็นจีนถูกมองด้วยสายตาที่หวาดระแวง (Rimthepathip 2005: 449, 451 - 452)

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 จอมพล ป. ซึ่งเข้าร่วมกับญี่ปุ่นได้ดำเนินนโยบายสร้างมหาอาณาจักรไทยด้วยการผนวกกรรมคนไทในประเทศเพื่อนบ้านและพื้นที่ที่พวกเขาอาศัยอยู่ให้เป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย การผนวกรวมดังกล่าวรวมถึงรัฐฉานในพม่าซึ่งกองพล 93 ของสาธารณรัฐจีนใช้เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในการขนส่งยุทธโศภณจากย่างกุ้งสู่จ๊กกิง (ฉงชิ่ง 重庆) ซึ่งเป็นศูนย์บัญชาการระหว่างสงครามของสาธารณรัฐจีนในสมัยนั้น สิบสองปันนา ในมณฑลยูนนานจึงกลายเป็นพื้นที่แนวหน้าของสงครามในภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีน หลังกองทัพไทยซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกองทัพญี่ปุ่นปะทะกับกองพล 93 ในพื้นที่รัฐฉานเมื่อ พ.ศ. 2485 กองทัพไทยก็เข้ายึดครองพื้นที่รัฐฉานตะวันออกโดยมีเชียงตุงเป็นฐานที่มั่นอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ. 2486 การยึดครองดังกล่าวทำให้ไทยมีพรมแดนร่วมกับจีนทางมณฑลยูนนานระยะหนึ่ง (Jiranakorn & Settakul 2008: 293 - 296) ต่อมาพันธมิตรไทย - ญี่ปุ่นได้ปฏิบัติการล่องเข้าไปถึงสิบสองปันนาเพื่อบั่นทอนกำลังของกองพล 93 ที่ล่าถอยไปในบริเวณดังกล่าว โดยมีการโปรยแผ่นโฆษณาเรียกร้องให้คนไตในสิบสองปันนาเข้าร่วมกับประเทศไทยในการสร้างมหาอาณาจักรไทย คนไตในสิบสองปันนาทั้งล้มเลและถูกดึงดูดโดยโฆษณาการดังกล่าว (Hsieh 1989: 172)

ขณะเดียวกันสงครามในสนามประวัติศาสตร์ก็ดำเนินควบคู่ไปกับสงครามในสนามรบ ประวัติศาสตร์ชาติไทยถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้กับการสร้างมหาอาณาจักรไทย ผ่านการอ้างถึงอธิปไตยทางประวัติศาสตร์ (Historical Sovereignty) เทนือพื้นที่ของจีนโดยเฉพาะยูนนาน นับแต่ทศวรรษ 2460 นักชาตินิยมไทยเริ่มสร้างประวัติศาสตร์ชาติไทยที่เน้นการมีภาษาและประวัติศาสตร์ร่วมกันอย่างยาวนานของชนเชื้อชาติไทย นักชาตินิยมไทยได้สร้างประวัติศาสตร์ชาติ

ไทยฉบับอัลไต - นานเจ้าที่เน้นว่าบรรพบุรุษคนไทยมาจากเทือกเขาอัลไตทางตอนเหนือของจีนและอพยพลงใต้สร้างอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ต่าง ๆ ทว่าเมื่อต้องสู้รบกับจีน บรรพบุรุษไทยก็ถอยลงใต้กระทั่งสร้างอาณาจักรนานเจ้าในยูนนาน และเมื่อถูกจีนภายใต้การปกครองของมองโกลในยุคราชวงศ์หยวนรุกรานอีกครั้ง บรรพบุรุษของไทยจึงอพยพลงใต้มาสู่ประเทศไทยในปัจจุบัน (Baker & Phongpaichit 2014: 112)

เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ชุดนี้เชื่อมโยงคนไทยในประเทศไทยเข้ากับคนไตในประเทศจีนด้วยการเน้นประวัติศาสตร์ร่วมผ่านการอพยพลงใต้ พร้อมกับสร้างจินให้เป็นศัตรู ประวัติศาสตร์ชุดนี้แพร่กระจายอย่างกว้างขวางและถูกรวมเข้ากับการเรียนการสอนในโรงเรียนเพื่อปลูกฝังชาตินิยมไทยและส่งเสริมการกลืนกลายคนไทยของจีน ด้วยการเร้าชาตินิยมไทย เจียซึ่งขณะนั้นยังอยู่ในวัยเยาว์ได้รับรู้ประวัติศาสตร์ไทยชุดนี้ และผูกพันกับชาตินิยมไทยจนถึงขั้นเข้าร่วมการเดินขบวนที่ตลาดหาดใหญ่เพื่อทวงคืนดินแดนจากฝรั่งเศสในช่วงกรณีพิพาทอินโดจีนกับฝรั่งเศส (Cheah 2005: 441)

นอกจากหลวงวิจิตรวาทการซึ่งมีเชื้อสายจีนและเป็นผู้เผยแพร่ประวัติศาสตร์ฉบับอัลไต - นานเจ้าคนสำคัญ ผ่านงานเขียนและบทละครต่าง ๆ (Sattayanurak 2014: 10 - 19, 35 - 39) แล้ว พระยาอนุমানราชชน ผู้มีเชื้อสายจีนเช่นกันก็มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมนโยบายสร้างมหาอาณาจักรไทยของจอมพล ป. ด้วยการสร้างความรู้ที่อาศัยอยู่ทางตอนใต้ของจีนในส่วนพื้นที่ยูนนาน กวางสี กุ้ยโจว และกวางตุ้งเคยเป็นไทย ก่อนที่จะถูกกลืนกลายไปเป็นจีนเมื่ออาณาจักรจีนขยายลงใต้ ความรู้ชุดนี้สร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาลไทยที่จำเป็นต้องนำพื้นที่ดังกล่าวกลับมาเพื่อช่วยให้คนจีนเหล่านั้นระลึกถึงอัตลักษณ์ตัวตนที่แท้จริงซึ่งเป็นไทยมาก่อน ความรู้ที่พระยาอนุมานฯ ผลิตขึ้นนั้นยังมุ่งที่จะสนับสนุนการกลืนกลายของคนจีนในไทยซึ่งมาจากตอนใต้ของจีนให้เป็นไทยโดยสมัครใจเช่นเดียวกับพระยาอนุมานฯ (Sattayanurak 2013: 73 - 76)

พระยาอนุมานฯ ใช้ความรู้ในรัฐศาสตร์และมานุษยวิทยาที่เรียนด้วยตนเองในการสร้างองค์ความรู้ดังกล่าวดังปรากฏในงานเรื่อง ไทย - จีน ซึ่งตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2478 พระยาอนุมานฯ เปรียบเทียบคำไทยกับคำจีนในสำเนียงที่กลุ่มคนจีนในตอนใต้ อันได้แก่ ฮากกา ฮกเกี้ยน แต่จิว ไหลล่า และกวางตุ้งใช้ พระยาอนุมานฯ ระบุ

ว่าคำเหล่านี้มีความหมายคล้ายคลึงกับคำไทย หมายถึงสิ่งเดียวกัน เช่น “ห้วน” (เสียง กว้างดุ้ง) และ “ฮ้วน” (เสียงแต้จิ๋ว) หมายถึงและออกเสียงคล้ายคำว่า “ขวัญ” ดังนั้น คำเหล่านี้เพียงแต่ออกเสียงต่างกันเท่านั้น การศึกษาคำเหล่านี้จึงมีนัยทางการเมืองที่สามารถใช้เป็นหลักฐานอย่างหนึ่งที่สะท้อนว่าคนจีนเคยเป็นไทยมาก่อน (Sattayanurak 2013: 78 - 84) งานเขียนของพระยาอนุมานา โดยเฉพาะเรื่องไทย - จีนมีอิทธิพลอย่างมากต่อเจีย ซึ่งให้ความเคารพและชื่นชมงานของพระยาอนุมานา อิทธิพลดังกล่าวจะปรากฏในงานศึกษาชนชาติไทในสิบสองปันนาของเจียในระยะต่อมา

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง เจียได้เดินทางจากหาดใหญ่มายังกรุงเทพฯ เพื่อศึกษาต่อในระดับมัธยมปลายที่โรงเรียนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งขณะนั้นดำเนินงานโดยสมาคมพ่อค้าจีน อย่างไรก็ตามเมื่อศึกษาไปได้เพียง 2 ปี รัฐบาลก็สั่งปิดโรงเรียนเมื่อ พ.ศ. 2491 เจียและเพื่อนนักเรียนซึ่งสามารถใช้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดีจึงรวมตัวกัน แยกย้ายไปยังสำนักข่าวหนังสือพิมพ์ไทยต่าง ๆ โดยเฉพาะสยามรัฐ เพื่อแสดงการต่อต้านนโยบายปิดโรงเรียนและเรียกร้องความเห็นอกเห็นใจจากสาธารณชนไทยต่ออนาคตทางการศึกษาของเยาวชนไทยเชื้อสายจีน เมื่อปราศจากหนทางในการศึกษาต่อในระบบโรงเรียนที่ให้ความรู้ทั้งภาษาไทยและจีน เจียจึงตัดสินใจไปเรียนต่อที่ กวางเจา (กวางโจว - 广州) เมื่อเจียเดินทางไปกวางเจา เขาคิดแต่เพียงเรื่องอนาคตทางการศึกษา (Xie 2010: 29 - 30) และมารดาของเจียก็ยังคาดหวังให้เจียกลับมาตั้งรกรากที่ไทยหลังจบการศึกษา มารดาของเจียจึงย้าให้เจียตระหนักถึงความสำคัญของภาษาไทยและฝึกภาษาไทยอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ทางบ้านที่ไทยยังส่งหนังสือไทยไปให้เจียเสมอ อย่างไรก็ตาม โอกาสในการกลับไทยของเจียก็ถูกปิดลงเมื่อเกิดการปฏิวัติโดยพรรคคอมมิวนิสต์ ความไม่ลงรอยระหว่างไทย - จีนในยุคสงครามเย็นทำให้การเดินทางกลับไทยของชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นไปได้ไม่ได้ ทั้งการติดต่อสื่อสารระหว่างไทย - จีนยังถูกจำกัด (Rimthepathip 2005: 457, 462) ขณะที่ความสัมพันธ์กับไทยซึ่งอยู่ในค่ายโลกเสรีเป็นเหตุให้ผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในจีนถูกกล่าวหาได้ว่าเป็นพวกปฏิวัติ ความสัมพันธ์กับจีนสำหรับผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในไทยก็เป็นเหตุให้ถูกกล่าวหาได้ว่าเป็นผู้สนับสนุนคอมมิวนิสต์ เจียจึงจำต้องใช้ชีวิตอยู่ในจีนด้วยความระมัดระวัง

5.2.4 โครงการสร้างชาติจีนจากยุคสาธารณรัฐจีน สู่มุค สาธารณรัฐประชาชนจีน

นับแต่ทศวรรษ 2470 นักวิชาการจีนในยุคสาธารณรัฐได้รับรู้ประวัติศาสตร์ชาติไทยฉบับอัลไต - นานเจ้า ซึ่งทำทลายการสร้างชาติและบูรณภาพของชาติจีนทั้งในเรื่องดินแดนและชาติพันธุ์ บรรดานักวิชาการจีนจึงผลิตงานวิชาการที่ต่อต้านประวัติศาสตร์ชาติไทยฉบับอัลไต - นานเจ้า ด้วยการเน้นย้ำว่านานเจ้าไม่ใช่อาณาจักรของกลุ่มคนที่ใช้ภาษาไท ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นบรรพบุรุษของคนไทย หากแต่อาณาจักรนานเจ้าปกครองโดยชนชาติไป (ไปจู 白族) และอี (อีจู 彝族) (Bai 2001: 42) ขณะเดียวกันรัฐบาลสาธารณรัฐจีนก็พยายามกลืนกลายคนไตให้เป็นจีนผ่านการส่งเสริมการรับวัฒนธรรมฮั่น เพื่อสร้างบูรณภาพและความมั่นคงให้กับจีน

หลังการปฏิวัติซินไฮ่ซึ่งนำมาสู่การสร้างจีนยุคสาธารณรัฐ รัฐบาลจีนได้พยายามสร้างชาติและความหมายของความเป็นจีนที่ไม่ยึดโยงกับราชวงศ์ อย่างไรก็ตาม การที่จีนนับแต่ยุคราชวงศ์ซึ่งมีลักษณะเป็นจักรวรรดิหลากหลายชาติพันธุ์ การสร้างชาติจีนมีโจทย์สำคัญว่าจะทำให้ผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์อยู่ภายใต้เอกภาพได้อย่างไร สาธารณรัฐจีนภายใต้การนำของจอมพล เจียงไคเช็ค จึงเลือกใช้วัฒนธรรมฮั่นเป็นแกนกลาง และนิยามชาติจีนว่ามีความเป็นเอกภาพหนึ่งเดียวภายใต้สังคมวัฒนธรรมฮั่น ชนกลุ่มน้อยทางตอนใต้ของจีนรวมถึงคนไตจึงถูกมองว่าควรยอมรับและหลอมรวมเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัฒนธรรมจีนฮั่น จนนำไปสู่นโยบายกลืนกลาย ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับชนกลุ่มน้อยรวมทั้งคนไต (Wu 2019: 27 - 28) ในสิบสองปันนานโยบายกลืนกลายทำให้เกิดความวุ่นวายและการต่อต้านในช่วงทศวรรษ 2460 และทศวรรษ 2470 (Hsieh 1989: 160 - 169)

เมื่อสาธารณรัฐประชาชนจีนได้รับการสถาปนาขึ้นและอำนาจจากปักกิ่งแผ่ลงมายังพื้นที่ของชนชาติไตในช่วงต้นทศวรรษ 2490 ความกังวลและความกลัวแผ่ปกคลุมชนชาติไต เมื่อได้ยินข่าวการปฏิวัติของคอมมิวนิสต์จีน ชาวไตกว่าครึ่งจากหมู่บ้านแห่งหนึ่งในเต๋อหง และหมู่บ้านใกล้เคียงอพยพหนีไปยังพม่าเพื่อเลี่ยงอนาคตที่ไม่แน่นอน (Santasombat 2008: 20; Yang 2009: 254) ที่สิบสองปันนามีรายงานจำนวนไม่น้อยของเจ้าหน้าที่ชาวฮั่นสะท้อนถึงความกังวลและไม่ไว้วางใจที่คนไตมีต่อ

คนอื่น (Hsieh 1989: 198 - 199) สถานการณ์ดังกล่าวสร้างความกังวลให้กับพรรคคอมมิวนิสต์ เนื่องจากกองทหารของพรรคกั๋วหมินตั๋งส่วนหนึ่งยังคงกำลังอยู่ในพม่า พร้อมทั้งสนับสนุนผู้นำไต้ให้ทำหายอำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์ ขณะเดียวกัน อิทธิพลของชาตินิยมไทยต่อคนไทยยังคงตกค้างมาหลังจากสงครามโลกสิ้นสุดลง การหลบหนีของเจ้าไต้หลายพระองค์รวมถึงเจ้าหม่อมมหาวัง (วัง คำลือ) อนุชาของเจ้าหม่อมคำลือ (ดาวชื่อชวิน 刀世勛) กษัตริย์องค์สุดท้ายของสิบสองปันนาสู่พม่า กระทั่งอพยพสู่ไทยโดยตั้งถิ่นฐานที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย [Lohitkul 2004: 40; Khamkaew (n.d.)] ยิ่งสร้างความกังวลให้กับพรรคคอมมิวนิสต์ ในเรื่องสายสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับประเทศไทย ในบริบทที่พรรคคอมมิวนิสต์ตัดสินใจนิยมสร้างชาติจีนในฐานะชาติที่เกิดจากการหลอมรวมของคนหลากหลายชนชาติ พรรคคอมมิวนิสต์จำต้องรวมชนชาติไต้เข้ามาเป็นสมาชิกของชาติจีนและตัดสายสัมพันธ์ที่คนไทยมีต่อประเทศไทยซึ่งมีศักยภาพทำลายการสร้างชาติจีน อย่างไรก็ตาม การณ์กลับปรากฏว่าสายสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับไทยในอีกช่องทางหนึ่งกลับเป็นประโยชน์ต่อการสร้างชาติจีนของพรรคคอมมิวนิสต์ กลุ่มคนที่ทางการเงินเรียกว่าจีนโพ้นทะเลหวนคืนสู่มาตุภูมิจากประเทศไทย ซึ่งรวมถึงเจียแย่นจง กลายเป็นทรัพยากรที่มีค่าสำหรับพรรคคอมมิวนิสต์ในการบูรณาการคนไทยเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชนชาติจีนผ่านการจัดจำแนกชนชาติและปฏิบัติการที่เกี่ยวข้อง

5.2.5 เจียแย่นจง: จีนโพ้นทะเลหวนคืนสู่มาตุภูมิจากประเทศไทยกับการจัดจำแนกชนชาติ ณ พรหมแดนจีน

นับแต่ปลายทศวรรษ 2480 จีนโพ้นทะเลหวนคืนสู่มาตุภูมิจากประเทศไทย รวมทั้งเจียแย่นจงได้เริ่มปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับชนชาติส่วนน้อยในมิติต่าง ๆ ทั้งการวิจัยชนชาติส่วนน้อย จัดตั้งแนวร่วมชนชาติส่วนน้อย ลาดตระเวนปกป้องพรหมแดน อบรมชนชาติส่วนน้อย ฯลฯ ณ ช่วงเวลาหนึ่งมีจำนวนผู้ปฏิบัติงานของพรรค (กั๋นปู้ 干部) ที่มีสถานะเป็นจีนโพ้นทะเลหวนคืนสู่มาตุภูมิจากประเทศไทยในยูนนานรวมแล้วมากกว่าร้อยคน (Chen & Guan 2003: 3 - 4) บรรดาคนไทยเชื้อสายจีนเหล่านี้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีค่าของพรรคคอมมิวนิสต์สำหรับการปฏิบัติงาน

ในมณฑลยูนนาน ซึ่งเป็นพื้นที่ชายแดนเต็มไปด้วยชนชาติส่วนน้อยที่ทางปักกิ่งแทบไม่ทราบข้อมูลอะไรมากนัก เมื่อ พ.ศ. 2490 เจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐบาลได้กล่าวปาฐกถาต่อจีนโพ้นทะเลหวนคืนสู่มาตุภูมิจากประเทศไทยก่อนที่จะมอบหมายให้พวกเขาไปปฏิบัติงานเกี่ยวกับชนชาติส่วนน้อยในยูนนาน ด้วยการสวดิวิกรรมของพวกเขาที่พร้อมจะอุทิศตน ทนความยากลำบากในพื้นที่พรมแดนเพื่อปกป้องพรมแดนของชาติและบูรณาการชนชาติส่วนน้อยเพื่อสร้างชาติจีน (Chen 2003: 82 - 83) ณ ห้วงเวลานี้จีนโพ้นทะเลหวนคืนสู่มาตุภูมิจากประเทศไทยถูกนับเข้าเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของชาติจีน คนไทยเชื้อสายจีนที่หวนกลับไปยังจีนจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการสร้างชาติของจีน กลุ่มที่มีความสามารถใช้ภาษาไทยได้อย่างคล่องแคล่วรวมทั้งเจี้ยนจงได้ถูกมอบหมายให้ทำงานในพื้นที่สิบสองปันนาและเต๋อหง เนื่องจากพวกเขาสามารถเรียนรู้ภาษาไตและเข้ากับคนไตได้อย่างรวดเร็ว

ภายหลังจากพรรคคอมมิวนิสต์ปลดปล่อยกวางเจาเมื่อ พ.ศ. 2492 เจี้ยนจงขณะนั้นกำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมปลาย ได้รับการแนะนำจากครูให้สมัครเข้าเรียนในโรงเรียนทหารซึ่งนำพาให้เจี้ยนจงต้องเข้าไปปฏิบัติงานในยูนนาน เจี้ยนจงสมัครเข้าโรงเรียนทหารและการเมืองหมายเลข 4 ของกองทัพภาคที่ 2 (ตีเอ๋อเย่จ้านจวิน จวินเจิ้งต้าเซวียตี้ซือเฟินเสี่ยว 第二野战军军政 大学第四分校) ซึ่งทำหน้าที่ดูแลภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีน (Xie 2010: 30) เจี้ยนจงปฏิบัติงานครั้งแรกในฐานะล่ามประจำฝ่ายประสานงานและการเมืองของหน่วยทหารหมายเลข 4 แห่งพื้นที่ทหารยูนนาน (ตีซือปิงถวนเจียนหยุนหนานจวินชวีเจิ้งจื้อปู้เหลียนลั่วปู้ 第四兵团兼云南军区政治部联络部) จากนั้นจึงได้รับมอบหมายให้ทำงานใน ผู้เอ๋อร์ (普洱) ซือเหม่า (思茅) และสิบสองปันนา ซึ่งเป็นเขตพื้นที่ของคนไต (Xie 2016) การทำงานของเจี้ยนจงร่วมกับคนไทยเชื้อสายจีนที่หวนกลับสู่จีนมีความสำคัญต่อการสร้างชาติจีนผ่านการปฏิบัติงานชนชาติ โดยเฉพาะการเก็บข้อมูลความรู้ต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการจัดจำแนกชนชาติ

ในช่วง พ.ศ. 2492 - 2506 ซึ่งพรรคคอมมิวนิสต์ดำเนินโครงการจัดจำแนกชนชาติ ปักกิ่งได้ส่งกลุ่มเยี่ยมเยียน (ฝางเวินถวน 访问团) หลายกลุ่มไปยังพื้นที่ของชนกลุ่มน้อยเพื่อลดแรงต่อต้านและความกังวลในหมู่ชนกลุ่มน้อย การทำงานของกลุ่มเยี่ยมเยียนรวมถึงการเข้าสู่พื้นที่ของชนชาติไต โดยเฉพาะ ผู้เอ๋อร์ สิบสองปันนา และ

พื้นที่โดยรอบ นอกจากทำหน้าที่อธิบายนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์ต่อชนชาติส่วนน้อยและเชื่อมสัมพันธ์กับชนชาติส่วนน้อยโดยเฉพาะในระดับนำ กลุ่มเยียมเยียนยังทำหน้าที่เก็บข้อมูลที่สำคัญ อาทิ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ ภาษา จำนวนประชากร และลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม เพื่อใช้สำหรับการจัดจำแนกชาติพันธุ์ และการพัฒนาชนชาติส่วนน้อยผ่านการปฏิรูปที่ดิน ต่อมาบางมณฑลโดยเฉพาะยูนนานได้เริ่มส่งกลุ่มเยียมเยียนไปยังพื้นที่ส่วนน้อยเพื่อสนับสนุนการทำงานของส่วนกลาง (Yang 2009: 251 - 252; Hsieh 1989: 194) กระทั่งนำไปสู่การรับรอง 13 ชนชาติแรก รวมถึงชนชาติไตให้มีสถานะเป็นชนชาติ (Yang 2009: 254 - 255) ในช่วงเวลานี้การสำรวจสิบสองปันนาทั้งจากระดับรัฐบาลกลางและมณฑลเป็นไปอย่างคึกคัก โดยมีการสำรวจครั้งใหญ่โดย “ทีมร่วมสำรวจชนชาติไตสิบสองปันนา” (ซีซวงปันน่าไตจูเลื้อฮุยเหลียนเหอเตี่ยวฉางจู 西双版纳傣族社会联合调查组) ประกอบด้วยสมาชิกกว่า 70 คนซึ่งได้รับการมอบหมายให้เก็บสำรวจข้อมูลสำหรับการปฏิรูปที่ดินในสิบสองปันนา (Hsieh 1989: 196 - 197) เมื่อการปฏิรูปที่ดินในพื้นที่ยูนนานส่วนมากสำเร็จลงเมื่อ พ.ศ. 2499 พรรคคอมมิวนิสต์ตัดสินใจเริ่มกระบวนการปฏิรูปสังคมนิยม พรรคฯ มองว่าการปฏิรูปตามแนวทางนี้จะช่วยลดให้บรรดาชนชาติส่วนน้อยหลุดพ้นจากความล้าหลังและก้าวเดินสู่ความทันสมัยตามแนวทางสังคมนิยม ดังนั้นการสำรวจข้อมูลของชนชาติส่วนน้อยจึงถูกทำขึ้นอีกครั้งโดยเน้นด้านสังคมและประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดการรณรงค์กำจัดฝ่ายขวา (Anti - Rightist Campaign) ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2500 การสำรวจข้อมูลดังกล่าวชะงักลง

ในช่วงเวลาของโครงการจัดจำแนกชนชาติและการทำงานชนชาติเพื่อสร้างชาติจีนนี้ เจียปฏิบัติหน้าที่ในเขตชนชาติไต และย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการดังกล่าว เจียระบุวาระระหว่าง พ.ศ. 2492 - 2508 เขาปฏิบัติงานในฐานะทหารของกองทัพปลดแอกและมีส่วนสำคัญในการทำงานชนชาติ โดยเริ่มเข้าไปปฏิบัติงานในเขตพื้นที่ชนชาติไตเมื่อ พ.ศ. 2493 งานสำคัญที่ได้รับมอบหมายคือการดูแลและชักจูงให้ครอบครัวเจ้าแผ่นดินสิบสองปันนาเชื่อแนวทางของพรรคคอมมิวนิสต์และลดการขัดขืนต่อความเปลี่ยนแปลง การปฏิบัติงานดังกล่าวทำให้เจียมีโอกาสใกล้ชิดชนชั้นนำของสิบสองปันนาและสามารถเก็บข้อมูลสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ได้อย่างดี (Cheah 2014: 97 - 102) นอกจากข้อมูลข้างต้นเจียไม่ได้กล่าวถึงชีวิตในช่วง

ทศวรรษ 2490 - ทศวรรษ 2510 มากนักทั้งในแหล่งข้อมูลภาษาไทยและจีนที่เขาเขียนขึ้นเอง อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่ได้จากข้อเขียนของคนไทยเชื้อสายจีนที่กลับไปยังแผ่นดินใหญ่ในช่วงนั้นเผยให้เห็นถึงประสบการณ์ที่ยากลำบากในช่วงระยะเวลาดังกล่าว จนทำให้หลายคนเลือกที่จะไม่พูดถึงช่วงเวลาเหล่านั้น การอ่านข้อมูลจากข้อเขียนเหล่านี้ ช่วยให้เห็นภาพชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนที่หวนคีนสู่จีนในอีกมิติหนึ่ง ที่ชีวิตพลิกผันจากการได้รับยกย่องสูงสุดในวีรกรรมเสียสละเพื่อปกป้องพรมแดนและรวมชาติผ่านการทำงานชนชาติและสนับสนุนการจัดจำแนกชนชาติ สู่อการถูกตีตราว่าเป็นศัตรูของการปฏิวัติ หรืออีกนัยหนึ่งคือศัตรูของชาติจีนในระบอบคอมมิวนิสต์

เจียเริ่มเข้าทำงานในพื้นที่ของคนไตเมื่อ พ.ศ. 2495 โดยเริ่มงานผู้เออร์และซือเหมาเมื่อ พ.ศ. 2497 ก่อนที่จะเข้าปฏิบัติงานในสิบสองปันนาเมื่อ พ.ศ. 2498 (Xie 2016) เช่นเดียวกับคนไทยเชื้อสายจีนคนอื่น ๆ ที่หวนคีนสู่จีน ทักษะด้านภาษาไทยทำให้เจียสามารถเรียนรู้ภาษาไตได้อย่างรวดเร็ว ทางหน่วยเหนือจึงมอบหมายให้คนไทยเชื้อสายจีนเหล่านี้ปฏิบัติงานในเขตพื้นที่คนไต เนื่องจากสามารถติดต่อสื่อสารได้โดยไม่ต้องผ่านล่ามและสามารถเข้ากับคนในพื้นที่ได้อย่างรวดเร็ว (Rimthepathip 2015: 454 - 456) ขณะเดียวกันคนไทยเชื้อสายจีนที่เกิดในไทยเหล่านี้ก็มีความผูกพันและจินตนาการสังคมไตให้เป็นภาพแทนของบ้านในเมืองไทยที่พวกเขาจากมา เจียระบุว่า “ผมเกิดในราชอาณาจักรไทย ผมจึงรู้สึกผูกพันกับราชอาณาจักรเชียงรุ่งแห่งสิบสองปันนา เนื่องจากคนไทยนับคนไตที่นี้เป็นญาติ” (Xie 2003: 278) ความผูกพันดังกล่าวทำให้เจียผูกมิตรกับเพื่อชาวไตหลายคนรวมทั้งเจ้าแผ่นดินองค์สุดท้ายของสิบสองปันนา ประสบการณ์ของเจียไม่ใช่กรณีพิเศษ หากแต่ยังมีผู้อื่นที่มีประสบการณ์คล้ายคลึงกัน หลินเหวยซง (林维熊) คนไทยเชื้อสายจีนที่หวนคีนสู่จีนและปฏิบัติงานในยูนนานเช่นกัน เรียนรู้ภาษาไตอย่างรวดเร็วกระทั่งมีมิตรสหายไตจำนวนมาก ต่อมาหลินได้สมรสกับหญิงชาวไต และเมื่อหลินถึงแก่กรรมมิตรชาวไตจำนวนมากได้เดินทางมาร่วมงานรำลึกถึงหลิน (Chen 2003: 88)

อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดความผันผวนทางการเมืองในจีนนับแต่ปลายทศวรรษ 2490 เป็นต้นมาจนถึงสิ้นการปฏิวัติวัฒนธรรมในช่วงทศวรรษ 2510 ทั้งคนไตและคนไทยเชื้อสายจีนในจีนต่างเผชิญกับชะตากรรมที่ไม่คาดฝัน การปฏิรูปที่ดินสร้างความ

ไม่พอใจให้กับชาวไต ซึ่งผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ก็สังเกตได้อย่างชัดเจน (Hsieh 1989: 210 - 235; Santasombat 2008: 23 - 34) หลินซึ่งมีความผูกพันกับชนชาติไตมาก จึงลุกขึ้นมาวิพากษ์วิจารณ์ความเปลี่ยนแปลงในช่วง พ.ศ. 2500 ในช่วงที่มีการรณรงค์กำจัดฝ่ายขวา หลินถูกตีตราว่าเป็นพวกปฏิกิริยาฝ่ายขวา ถูกลงโทษ แยกจากครอบครัว และส่งไปใช้แรงงานอย่างหนัก (Chen 2003: 88) ในช่วงก้าวกระโดดไกล (Great Leap Forward) และปฏิวัติวัฒนธรรม (Cultural Revolution) สถานการณ์ในพื้นที่ของชนชาติไตยิ่งแย่ลง

ความอดอยากที่เกิดขึ้นในช่วงก้าวกระโดดไกลเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้ชนชาติไตจำนวนหนึ่งหลบหนีมายังภาคเหนือของไทย (Hsieh 1989: 217) ขณะที่ความรุนแรงในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรมทั้งการบังคับสึกพระชาวไต การเผาทำลายวัด และการรณรงค์วิพากษ์ครอบครัวเจ้าแผ่นดินไต ยิ่งทำให้เกิดความตึงเครียดในสังคมไต (Hsieh 1989: 230 - 235) ภายใต้บริบทนี้ผู้คนต่างเลือกที่จะรักษาความเงียบเพื่อความปลอดภัย เจียก็ไม่ได้กล่าวถึงประสบการณ์ชีวิตในช่วงนี้มากนัก เจียเพียงแต่ระบุว่าสายสัมพันธ์กับครอบครัวที่ไทยถูกตัดขาดอย่างสิ้นเชิง และเขาต้องปฏิบัติหน้าที่ในสิบสองปันนา กระทั่งเมื่อมารดาของเจียถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. 2515 เจียก็ไม่ได้ทราบข่าวแต่อย่างใด (Rimthepathip 2005: 457)

การอ้างสายสัมพันธ์กับครอบครัวและเพื่อนฝูงในไทยเป็นเรื่องอันตรายในยุคที่ความสัมพันธ์ไทย - จีนยังอยู่ในระยะเผชิญหน้า ทั้งการเมืองภายในจีนในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรมยังทำให้การสายสัมพันธ์ดังกล่าวอาจนำไปสู่การถูกกล่าวหาว่าเป็นศัตรูของการปฏิวัติ เจียจึงค่อนข้างระมัดระวังในการติดต่อกับไทย แม้กระทั่งเมื่อเจียทราบข่าวการลี้ภัยของนักเรียนไทยและสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ไทยไปยังยูนนาน และผู้ประสานงานก็เป็นเพื่อนของเจีย โดยเจียเลือกที่จะไม่ติดต่อกับกลุ่มคนไทย (Rimthepathip 2005: 458) ประสบการณ์ของเหยาอี้ และหลินเหว่ยซงให้ภาพอย่างชัดเจนว่าสายสัมพันธ์กับไทยสามารถสร้างอันตรายให้กับพวกเขาอย่างไร เหยาอี้ (姚弋) ซึ่งขณะนั้นปฏิบัติงานอยู่ที่คุนหมิงเล่าประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกับหลินว่า พวกเขาถูกป้ายสีว่าเป็นพวกฝ่ายขวา ในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรมทั้งเหยาและหลินถูกสอบสวนโดยพวกหัวรุนแรงและตราหน้าว่าเป็นสายลับจากไทย เนื่องจากถูกสงสัยว่าเลือกหวนคืนสู่จีนทั้งที่ชีวิตในไทยน่าจะสุขสบายกว่า เป็นเรื่องที่มีวาระซ่อนเร้น กระทั่งทั้ง

เหยาและหลินถูกกล่าวหาว่าเป็น “ผีวัวปีศาจงู” (หนิวกู่ยฺเซอเสิน 牛鬼蛇神) ซึ่งเป็นข้อกล่าวหาที่ใช้ลดทอนความเป็นมนุษย์และแสดงการเป็นศัตรูของการปฏิวัติที่จะต้องถูกกำจัด (Sri-ngewrai 2003: 281 - 284, Cai 2003: 533)

5.2.6 พรหมแดนความเป็นจีนและความเป็นไทย

ความเปลี่ยนแปลงทั้งจากการสถาปนาความสัมพันธ์ไทย - จีนเมื่อ พ.ศ. 2518 การสิ้นสุดของการปฏิวัติวัฒนธรรมในปลายทศวรรษ 2510 และทิศทางการเมืองโลกที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลต่อความสัมพันธ์ไทย - จีนที่พลิกจากการเผชิญหน้าสู่ความสัมพันธ์อันมิตรอย่างรวดเร็ว บริบทนี้ส่งผลต่อชะตาชีวิตของคนไต้หวันและคนไทยเชื้อสายจีนที่หวนคิ่นสู่จีน ข้อกล่าวหาต่าง ๆ ถูกยกเลิกทั้งผู้กล่าวหายังได้รับการชดเชยและฟื้นฟูเกียรติ ขณะที่นโยบายรุนแรงต่าง ๆ ที่มีต่อสังคมไต้หวันก็ถูกยกเลิก ความเสียหายได้รับการชดเชย ทั้งยังเกิดการแสวงหาความสมานฉันท์ อย่างไรก็ตาม พรรคคอมมิวนิสต์กลับต้องเผชิญกับความท้าทายชุดใหม่

ความสัมพันธ์ไทย - จีนที่ดีขึ้นนำไปสู่การหลั่งไหลของผู้คนและข้อมูลข่าวสารระหว่างสองประเทศ ซึ่งรวมถึงประวัติศาสตร์ฉบับอัลไต - นานเจ้า จนสร้างความกังวลให้กับทางการจีน ด้วยเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวอาจทำให้คนไต้หวันซึ่งเพิ่งเผชิญความขมขื่นจากการปฏิวัติวัฒนธรรมยึดโยงกับชาติไทยมากขึ้น กระทั่งปักกิ่งได้มอบหมายให้สถาบันวิจัยประวัติศาสตร์ประจำมณฑลยูนนาน นำโดยเฉินหลิวฝาน (陈吕苒) ตั้งกลุ่มวิจัยประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย - จีน โดยเฉพาะประเด็นประวัติศาสตร์ฉบับอัลไต - นานเจ้า และความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับคนไต้หวันเพื่อความกระจ่าง อย่างไรก็ตาม การวิจัยดังกล่าวเป็นงานการเมืองซึ่งตั้งแนวทางการวิจัยไว้ว่า จะต้องได้คำตอบที่เน้นว่านานเจ้าไม่ใช่อาณาจักรไทย คนไต้หวันซึ่งของคนไต้หวันในยูนนานเป็นส่วนหนึ่งของจีนมาอย่างช้านานตลอดระยะเวลาประวัติศาสตร์ ทั้งงานวิจัยนี้จะต้องถูกนำไปเผยแพร่ที่ไทยเพื่อเปลี่ยนความคิดคนไทย (Eaksittipong 2019: 212 - 243)

เจียซิงนับแต่ พ.ศ. 2504 ทำงานหลักเป็นผู้ตรวจสอบเอกสารและข่าวภาษาไทยให้กับฝ่ายประสานงานของเขตทหารคุนหมิง และยังคงทำงานในเขตสิบสองปันนาด้วย ได้ย้ายมาสังกัดสถาบันวิจัยประวัติศาสตร์ฯ ซึ่งต่อมาได้รับการยกระดับ

เป็นสถาบันเอเชียอาคเนย์ศึกษา สังกัดสถาบันสังคมศาสตร์ประจำมหาวิทยาลัยศิลปากร และเพื่อนร่วมงานที่มีทักษะภาษาไทยเริ่มทำงานในฐานะล่ามแปลเอกสารภาษาไทย ซึ่งรวมถึงงานวิชาการของนักวิชาการไทยเป็นภาษาจีนให้กับกลุ่มวิจัยของเงินที่ไม่มีความรู้ภาษาไทย พร้อมทั้งเริ่มเขียนงานวิจัยด้วยตนเอง (Chen 2003: Vol. 1, 1 - 2) การวิจัยดังกล่าวนำไปสู่การผลิตและเผยแพร่ความรู้ที่เน้นว่าน่านเจ้าไม่ใช่อาณาจักรไทย และคนไทยไม่ได้มาจากอัลไต ดังนั้นความขัดแย้งระหว่างไทย - จีนในทางประวัติศาสตร์จึงไม่มีทางดำรงอยู่ กลุ่มวิจัยเชื่อว่าที่นักวิชาการและคนไทยเลิกเชื่อประวัติศาสตร์ฉบับอัลไต - น่านเจ้า เป็นเพราะความสำเร็จของการวิจัยภายใต้การนำของเงิน ซึ่งความเชื่อนี้จะดำรงต่อมาจนมีผลต่อการมองวงวิชาการประวัติศาสตร์ไทยของนักการทูตจีนบางคน (Fu 2016: 182 - 192) อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จดังกล่าวแท้จริงเกิดจากความร่วมมือไทย - จีนซึ่งเจียแยนจงมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้กระทำพรมแดนที่ย่นย่อ นำพาให้ความรู้และผู้คนระหว่างไทย - จีนมาประสานกัน

นับแต่ปลายทศวรรษ 2510 การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์ไทย ได้ท้าทายประวัติศาสตร์ฉบับอัลไต - น่านเจ้าอย่างทรงพลัง กระทั่งเกิดการเขียนและนิยามประวัติศาสตร์ไทยจากหลากหลายแง่มุม ซึ่งส่งผลให้ประวัติศาสตร์ชาติไทยเปลี่ยนจากประวัติศาสตร์ของชนเชื้อชาติไทย สู่ประวัติศาสตร์ของมวลชนชาวไทย หลากชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินไทย รวมทั้งคนจีนซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชาติ การที่เจียแยนจงของนักวิชาการไทยอย่างน้อยคืองานเขียนของสุจิตต์ วงษ์เทศ (Chen 2003: Vol.3) และทำหน้าที่เป็นล่ามและผู้บรรยายนำชมพื้นที่ของชนชาติไต เมื่อนักวิชาการไทยเยือนยูนนาน [Wongthes 2005: (1) - (23)] มีส่วนสำคัญต่อการสร้างความร่วมมือทางวิชาการระหว่างไทย - จีน

ทั้งนี้ ควรกล่าวด้วยว่าเจียมีทัศนะเห็นต่างจากเงินซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชา ขณะที่เงินปฏิเสธเรื่องการอพยพลิงใต้ของคนไทยและความเชื่อมโยงระหว่างคนไตกับคนไทย เจียกลับเถียงว่าบรรพบุรุษของคนไทยคือกลุ่มคนใช้ภาษาไทที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะคนไตในยูนนานเท่านั้น หากแต่รวมกลุ่มคนที่ใช้ภาษาไทจากยูนนานถึงกวางตุ้ง อย่างไรก็ตาม การศึกษาของเจียมักให้ภาพว่าสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มคนไทได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมจีนอย่างมาก (Hsieh 1993: 55 - 56) การผลิตความรู้ดังกล่าวอาจเป็น

ความพยายามในการตอบโต้กับความทรงจำเมื่อครั้งอดีตที่เจียได้รับผลกระทบจากนโยบายชาตินิยมของจอมพล ป. และขณะเดียวกันอาจเกิดจากปัจจัยเรื่องการใช้ข้อมูลหลักฐานเอกสารบันทึกโบราณของจีนที่แฝงอคติมองชนชาติกลุ่มอื่นเป็นอนารยชนที่จำเป็นต้องได้รับการกล่อมเกล้าโดยการรับวัฒนธรรมอื่น (Bai 2001: 135 - 136) งานเขียนของเจียแยบยลจึงให้มิติของสังคมวัฒนธรรมใต้ที่ถูกละเลยว่าเป็นไท อาทิตความเชื่อเรื่องเสื่อบ้าน เสื่อเมือง และการปกครองในรูปกินเมืองถูกให้ความหมายใหม่ว่ามีบ่อเกิดจากการรับอารยธรรมจีนโบราณ เจียระบุว่าความคิดเรื่อง เสื่อบ้าน เสื่อเมือง ได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อของชาวฮั่นในยุคขงจื๊อ (770 - 476 ปีก่อน ค.ศ.) ดังปรากฏแนวคิดนี้ในยุคนั้นที่เรียกว่า “เสื่อ” (社) ขณะที่การกินเมือง ก็ได้รับอิทธิพลมาจากวิธีการปกครองในยุคนั้น - ฮั่น (221 ปีก่อน ค.ศ. - ค.ศ. 220) ที่มีระบบที่คล้ายคลึงกันที่เรียกว่า “เสื่ออี” (食邑) โดยเจียให้ภาพว่าการรับอารยธรรมนี้เกิดจากความสัมพันธ์อันมิตร มิใช่การรุกรานจากจีน (Xie 2003a: 129 - 153)

เจียสร้างความรู้ดังกล่าวโดยใช้วิธีการทางนิรุกติศาสตร์และภาษาศาสตร์ เช่นเดียวกับพระยาอนุมานฯ ผู้ซึ่งเจียให้ความยกย่อง และน่าจะมีอิทธิพลต่อการทำงานของเจียอย่างสูง ถึงขั้นเจียระบุว่า น่าเสียดายที่นักวิชาการรุ่นหลังไม่มีผู้ทำการวิจัยในแนวทางเดียวกับพระยาอนุมานฯ (Chinese Scholar 2005: 463) แม้แนวทางการศึกษาโดยใช้นิรุกติศาสตร์และภาษาศาสตร์จะปรากฏในงานเขียนของนักวิชาการจีนร่วมสมัยกับเจีย ทว่าอิทธิพลของพระยาอนุมานฯ ต่อเจียก็เป็นสิ่งที่ไม่สามารถปฏิเสธได้

ในบริบทหลังการสถาปนาความสัมพันธ์ไทย - จีน ที่ทางการจีนต้องการเน้นความยึดโยงระหว่างคนไต่กับจีน ขณะที่การเปลี่ยนแปลงของภูมิประวัติศาสตร์ไทยก็นำมาสู่การปรับเปลี่ยนนิยามชาติไทยให้รวมสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่ไม่ใช่เชื้อชาติไทย โดยเฉพาะคนจีนให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชาติ การสร้างความรู้ของเจียตอบสนองทั้งความต้องการของจีนและไทย สำหรับจีนการเน้นอิทธิพลอารยธรรมจีนต่อคนไต่สนับสนุนการอ้างความยึดโยงระหว่างคนไต่กับชาติจีนอย่างน้อยก็ในเชิงวัฒนธรรม ในไทยการอ้างอิงถึงการรับอารยธรรมจีนของคนไต่ยังช่วยเสริมการนิยามชาติไทยที่รวมคนจีนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งผ่านการทลายมายาคติเรื่องสายตระกูลความเป็นไทยที่แท้ ขณะเดียวกันการเน้นเรื่องประวัติศาสตร์ของการรับอารยธรรมผ่าน

ความสัมพันธ์ฉันมิตรก็ช่วยประคับประคองและเสริมสร้างความสัมพันธ์ไทย - จีนที่เพิ่งสถาปนาขึ้น งานของเจียได้รับการตีพิมพ์เป็นภาษาไทยจำนวนไม่น้อย และมีอิทธิพลต่อการศึกษาเกี่ยวกับคนไทยนอกประเทศไทย กระทั่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมอบตำแหน่งศาสตราจารย์ให้กับเจีย กล่าวได้ว่าชีวิตของเจียแนวจึงเป็นหนึ่งในภาพสะท้อนสำคัญของความสัมพันธ์ไทย - จีน ทั้งบทบาทและสถานภาพของเจียยังมีส่วนสำคัญในการประสานความสัมพันธ์ระหว่างไทย - จีนที่พ้นไปจากความสัมพันธ์ระดับรัฐและชนชั้นนำ

6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ถึงแม้ว่าปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจและบทบาทของชนชั้นนำจะมีความสำคัญในการสานความสัมพันธ์ทางการทูตไทย - จีน แต่บทบาทของความรู้และคนสามัญก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าบทบาทของชนชั้นนำและปัจจัยทางเศรษฐกิจการเมือง อย่างไรก็ตาม วงวิชาการไทยยังมีความรู้จำกัดเกี่ยวกับบทบาทของสามัญชนในความสัมพันธ์ไทย - จีน ด้วยข้อจำกัดด้านข้อมูลข่าวสาร ภาษาและงบประมาณวิจัย ทำให้การวิจัยเกี่ยวกับจีนโดยใช้เอกสารจีนและแหล่งข้อมูลจากจีนเป็นเรื่องยากลำบาก นอกจากนี้หากนักวิชาการไม่ได้สร้างสรรค์งานวิจัยที่จับต้องได้และตอบสนองนโยบายเฉพาะหน้าของรัฐ ซึ่งก็จำเป็นต้องเป็นงานวิจัยที่เน้นบทบาทของรัฐและชนชั้นนำเป็นส่วนใหญ่ งานวิชาการและนักวิชาการก็มักถูกมองข้ามจากผู้กำหนดนโยบายไทย

การศึกษาในที่นี้ต้องการนำเสนอว่าข้อจำกัดของการศึกษาในแนวทางที่เน้นแต่ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐ และบทบาทชนชั้นนำ โดยเน้นศูนย์กลางอำนาจที่กรุงเทพฯ และปักกิ่งเป็นสำคัญจะเป็นอุปสรรคต่อการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ไทย - จีนอย่างลึกซึ้งจากมิติอื่น ๆ อย่างน้อยการศึกษาชีวิตของเจียแนวจึงในความสัมพันธ์ไทย - จีนผ่านแนวพินิจพรมแดนในที่นี้ก็ช่วยฉายให้เห็นภาพของคนไทจีนโพ้นทะเล และการสร้างความรู้เกี่ยวกับชาติพันธุ์ซึ่งเป็นปัจจัยที่ถูกกละเลยในการทำ ความเข้าใจความสัมพันธ์ไทย - จีน

นอกจากการศึกษาระแสหลักที่เน้นเรื่องของรัฐ ชนชั้นนำ และศูนย์กลางอำนาจแล้ว ยังมีความเคลื่อนไหวของผู้คนสามัญที่ถูกผลักดันให้ไปอยู่ที่ชายขอบของ

การศึกษาความสัมพันธ์ไทย - จีนภายใต้วิธีการศึกษากระแสหลัก ผู้คนเหล่านี้เดินทาง ตัดข้ามพรมแดนและนำพาองค์ความรู้ ข้อมูลข่าวสารที่มีส่วนอย่างสำคัญในการ ส่งเสริมและผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ศูนย์กลางดังเห็นได้จากกรณีของ เจียเจียนจง ที่มีบทบาทในการส่งเสริมนิยามชาติจีนและไทยในบริบทที่เปลี่ยนแปลง ไป ความรู้ที่ถูกสร้างและผู้ที่เดินทางมาจากยูนนานมณฑลชายแดนของจีนจึงมี ความสำคัญไม่น้อยในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ไทย - จีน พรมแดนจึงไม่ใช่ พื้นที่ชายขอบที่เต็มไปด้วยชนชาติส่วนน้อยเสมอไป หากพรมแดนยังเป็นศูนย์กลาง ของการปะทะสังสรรค์ของกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมต่าง ๆ ซึ่ง เผยให้เห็นความซับซ้อนของความสัมพันธ์ไทย - จีน

References

- Bai, C. (2001). *Kānsuksā wikhrō krabūankān sāng 'ongkhwāmṛū kīeokap thai suksā khōng nakwichākān Čhīn tangtāe thotsawat nungphankāorōisāmsip - thotsawat nungphankāorōi kāosip* [An Analytical Study of the Process of Constructing Knowledge of Tai Studies by Chinese Scholars from the 1930s - 1990s] (Master's thesis, Chiang Mai University).
- Baker, C. & Phongpaichit, P. (2014). *A History of Thailand* (3rd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Barabantseva, E. (2011). *Overseas Chinese, Ethnic Minorities, and Nationalism: De - centering China*. New York: Routledge.
- Baxter, Glen W. (1973). *Correspondence from Glen W. Baxter to Robert H. Silin*. (Trustee Meetings Minutes 1972 - 1976). Harvard University Archives, Cambridge, Massachusetts, United States.
- Busbarat, P. (2009). *Embracing Proaction: The Role of Self - perception in Thailand's Post - Cold War Foreign Policy* (Doctoral thesis: Australian National University).
- . (2016). 'Family' Making in Sino - Thai Relations. *Kyoto Review of Southeast Asia* (18). Retrieved November 29, 2019, from <https://kyotoreview.org/yav/family-sino-thai-relations>.
- Cai, Z. Y. (2003). Lin Weixiong yu zuguo shanhe tongzai [Lin Weixiong Be with His Mother Land's Rivers and Mountains] In Chen, Q. & Guan, P. (eds.), *Cong meinan he dao lancang jiang* [From Chao Phraya River to Lancang River]. (527 - 535). Kunming: Yunnan minzu Press.
- Cheah, Y. (2005). Prasopkān chīwīt nai waidek thī mūrang hāt yai rawāng songkhrām lōk khrang thī sōng [Childhood Experience at Hatyai during the World War II]. In Wongthes, S. (ed.), *"Khon thai" mai chai "Khon Thai" tē pen khrīa yāt chāt phāsā* [The "Tai" is not "Thai" but are a Linguistic Group] (438 - 447). Bangkok: Matichon.
- Chen, L. F. (2003). Zhongtai guanxi ruogan wenti yanjiu keti xiaojie [A Summary of Specific Issues Relating to Sino - Thai Relations Research] In Chen, L. F. (ed.), *Taizu qiyuan yu Nanzhaoguo yanjiu wenji* [A Collection of Research on the Origin of the Tai and Nanchao Kingdom] (Vol. 1, 1 - 12). Beijing: Zhongguo shuji chubanshe.

- Chen, Q. & Guan, P. (2003). Qianyan Cong meinan he dao lancang jiang [Introduction to From Chao Phraya River to Lancang River]. In Chen, Q. & Guan, P. (eds.), *Cong meinan he dao lancang jiang* [From Chao Phraya River to Lancang River]. (1 - 6). Kunming: Yunnan minzu Press.
- Chen, Q. (2003). Yunnan minzu gongzuo wushi nian qinli [50 Years of Intimate History of Minzu Works in Yunnan] In Chen, Q. & Guan, P. (eds.), *Cong meinan he dao lancang jiang* [From Chao Phraya River to Lancang River]. (73 - 114). Kunming: Yunnan minzu Press.
- Chinese scholar with Deep Roots in Thailand. (2005). In Wongthes, S. (ed.), “*Khon thai*” mai chai “*Khon Thai*” tã pen khrua yãt chãt phāsã [The “Tai” is not “Thai” but are a Linguistic Group] (461 - 463). Bangkok: Matichon.
- Chinwanno, C. (1981). *The Militia in Chinese Politics: 1949 - 1976* (Doctoral thesis, Stanford University). Fairbank, John K. (1960). *Correspondence from John K. Fairbank to Somsakdi Xuto*. John K. Fairbank (HUGFP 12.8, Box 52, Folder S). Harvard University Archives, Cambridge, Massachusetts, United States.
- _____. (1985). *Samphanthamaitrī Thai - Čhīn thotsawat hēng mītraphāp Phō.Sō.sōngphanhārōisippāēt - sōngphanhārōiyīsip pāēt* [Thai - Chinese Relations A Decade of Friendship 1975 - 1985]. Bangkok: Institute of East Asian Studies, Thammasat University.
- _____. (1987). *Phatthanākān Čhīn suksā nai prathēt Thai: Khō.Sō.nungphankāorōiċhetsip‘et - nungphankāorōipāētsipsī* [The Development of Chinese Studies in Thailand: 1971 - 1984]. Bangkok: Institute of East Asian Studies, Thammasat University.
- _____. (2005). *Sāmsip pī khwāmsamphan thāng kãnthūt Thai - Čhīn: khwāmruāmmūr rawāng kanlayānamit sōngphanhārōisippāēt - sōngphanhārōisīsippāēt* [30 Years of Thailand - China Diplomatic Relations: Cordial Cooperation 1975 - 2005]. Bangkok: Department of East Asian Affairs, Ministry of Foreign Affairs.

- Chinwanno, C. (2010). *Sāmsiphā pī khwāmsamphan thāng kānthūt Thai - Čhīn: Phō.Sō. sōngphanhārōisippāet - sōngphanhārōihā sipsām ‘adīt patčhuban ‘anākhōt* [35 Years of China - Thailand Relations: 1975 - 2010 Past Present and Future]. Bangkok: Openbooks.
- Eaksittipong, S. (2018). Bot thotlōng nam sanōe wādūai phatthanākān ‘udomsuksā Thai phāitai songkhramyen: kamnōet wong wichākān Thai nakwichākān chātniyom læ chātniyom thāng panyā phāitai ngao ‘insī [A Preliminary Studies on the Development of Thai Higher Education in the Cold War Context: The Rise of Thai Academia, Nationalist Scholars and Intellectual Nationalism under the Eagle’s Shadow]. *Inthaninthaksin Journal*, 13(2), 59 - 87.
- _____. (2019). Kānthūt wichākān læ khwām (mai)rū nai khwām samphan Thai - Čhīn [Academic Diplomacy and (Un)knowledge in Sino - Thai Relations]. *Thammasat Journal of History*, 6(2), 199 - 253.
- Fairbank, John K. & Lindbeck John M. H. (1961). *American Aid to Latin America in Chinese Studies* (HUGFP 12.12, Box 2, Folder Latin American Sinology). Harvard University Archives, Cambridge, Massachusetts, United States.
- Fairbank, John K. (1961). *Correspondence from John K. Fairbank to Kenneth Young. John K. Fairbank* (HUGFP 12.8, Box 52, Folder XYZ). Harvard University Archives, Cambridge, Massachusetts, United States.
- Fu, X. Z. (2016). Rūangrāo khwāmpen Thai nai sōng dân [The Two sides of Thainess] (Tangwanchaoen, C. Trans.). In Li, P. (ed.), *Rūang laočhīn Thai* [Thai - Chinese Narrative] (182 - 192). Beijing: China Intercontinental Press.
- Funeral Rite Held in China for Yanyong*. (2019). Bangkok Post.
- Harvard - Yenching Institute. (1968). *Meeting of The Board of Trustees Held on April 29, 1968 (Trustee Meetings Minutes 1967 - 1971)*. Harvard - Yenching Institute Archives, Cambridge, Massachusetts, United States.
- Hanphaibun, S. (1986). *Khwāmsamphan rawāng Thai læ sāthārana-rat prachāchon Čhīn Phō.Sō. sōngphanhārōisippāet - sōngphanhārōiyīsippāet* [The Relations between Thailand and the People’s Republic of China, 1975 - 1985] (Master’s thesis, Thammasat University).

- Hsieh, S. C. (1989). *Ethnic - Political Adaption and Ethnic Change of the Sipsong Panna Dai: An Ethnohistorical Analysis* (Doctoral thesis, University of Washington).
- _____. (1993). Nanzhao, Taigu, Yunnan guoguo: dangdai Zhongtai guozu zhuyi de jingzheng guocheng [Nanchao, Thailand, Yunnan Ancient Kingdom: The Encounter of Sino - Thai Nationalism in Contemporary Era], *Kaogu renleixue xuekan*, 49(1993), 50 - 69.
- _____. (2013). On the Dynamic of Tai/Dai - Lue Ethnicity: An Ethnohistorical Analysis. In Harrel, S. C. (ed.), *Cultural Encounters on China's Ethnic Frontiers* (301 - 328). Seattle: University of Washington Press.
- Ingkhawibunphan, S. (1997). *Kānphatthanā sīlām sēthakit: suksā kōranī khwāmsamphan thāng sēthakit rawāng Thai - Āchīn nai thotsawat thī nungphankāorōikāosip* [The Development of Economic Quadrangle: Study on the Case of Thai - Chinese Economic Relations in the 1990s] (Master thesis, Thammasat University).
- Jiranakorn, Y. & Settakul, R. (2008). *Prawattisāt sip sōng pan nā* [History of Sipsongpanna] (2nd ed). Bangkok: Sangsan.
- Jiranakorn, Y. (2014). Sip sōng pan nā læ khwāmruammū thāng wichākān [Sipsong Panna and Academic Coopertation]. In Khatkanklai, Y. (ed.), *Nak khīt...ātrāčhān Yanyong čhirana-khōn: thōt botriān khwāmkhīt chīwīt læ prasopkān* [A Thinker...Professor Yanyong Jiranakorn: Lessons Learned from His Thought, Life and Experience] (94 - 106). Pathumthani: *Klang panya Institute* for National Strategies, Rangsit University.
- Karl, R. E. (2017). *The Magic of Concepts: History and the Economic in Twentieth - Century China*. Durham: Duke University Press.
- Khamkaew, Y. (n.d.). *Sip sōng pan nā* [Sipsong Panna]. Retrieved December 30, 2019, from <https://www.youtube.com/watch?v=-ZSL8ppbX9g&t=1201s>.

- Khana kammakān sūpkhon prawattisāt Thai kīeokap Čhīn nai ‘ēkka sān phāsā Čhīn [The Commission for Investigation of Thai History Relating to China from Chinese Documents] (1980). *khwāmsamphan thāng kānthūt rawāng Thai - Čhīn Phō.Sō. 1825 - 2395 (plā ēhāk ‘ēkkasān thāng rāitchakān khōng Čhīn)* [Thai - Chinese Diplomatic Relations during 1282 - 1852 (Translated from Chinese documents)]. Bangkok: The Prime Minister’s Office.
- Kruarattikan, S. (2010). *Phāplak khōng čhāng hā nai khwāmsamphan rawāng prathēt khōng Čhīn* [Image of Zheng He in China’s International Relations] (Doctoral thesis, Thammasat University).
- _____. (2019). Khwāmsamphan Thai - Čhīn nai yām yāk: khuk rit ratthaprahān hok tulā lāe thānin sōngphansipkāo [Thailand - China Relations in a Trouble Time: Kukrit, the 6 October Coup and Thanin, (1975 - 1977)]. *Thammasat Journal of History*, 6(2), 167 - 197.
- _____. (2019). Studies of Chinese Politics and Foreign Relations in Thailand: Three Generations of Thai Scholarship. In Ngoow, C (ed.), *Researching China in Southeast Asia* (91 - 102). London: Routledge.
- Laothamatas, A. (2019, July 26). *Khārawa sō Yanyong čhīranakhōn: ramluk khwāmsamkhan khōng yūnnān* [Eulogy to Professor Yanyong Jiranakorn: Recalling Yunnan Significance]. Retrieved November 29, 2019, from <https://www.komchadluek.net/news/scoop/379743>.
- Lohitkul, T. (2004). *Kwā čha rūkhā...khon thai nai ‘usākhanē* [Before we Know the Worthiness...of the Tais in Southeast Asia]. Bangkok: Praphansarn.
- Mahatdhanabol, V. (1996). Watthanatham Čhīn Tāčhiu nai Sayām: khwām khlūanwai lāe khwām plīanplāeng rawāng Khō.Sō. 1851 - 1914. In Chantawanit, S. (ed.), *Watthanatham Čhīn Tāčhiu nai Sayām: khwām khlūanwai lāe khwām plīanplāeng 1851 - 1914* [The Teochew People in Thailand and in Their Native Land of Chaoshan] (Vol. 2, 187 - 262). Bangkok: Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University.

- Mahatdhanobol, V. (1996a). *Kānkhā prawēnī ying Čhīn nai Thai suksā kōranī kām lōluang hōyong Čhīn čhāk monthon yūnnān phūa prakōp ‘āchīp sōphēnī nai Thai* [Study on Problems of Chinese Prostitutes brought into Thailand through Yunnan - Laos Borders]. Bangkok: Chinese Studies Center, Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University.
- _____. (2000). Khwāmruammū Thai - Čhīn nai kām prāpprām ‘āchayākam khām chāt [Thai - China Cooperation in Suppressing Transnational Crime]. In Theeravit, K and Cheah, Y. (eds.), *Khwāmsamphan Thai - Čhīn: lēolang lē nā* [Sino - Thai Relations: Past and Future Prospect] (221 - 240). Bangkok: Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University.
- _____. (2003). *ēkkasān prakōp kānsammanā wichākān rūang 30 pī khwāmsamphan Thai - Čhīn 600 pī sampōkong / čhēng hē kap ‘Ayutthayā lē ‘usākhanē mālēk 7: 30 pī khwāmsamphan Thai - Čhīn: patčhuban lē ‘anākhōt* [Document no. 7 of Academic Seminar on 600 Years of China - Thailand Relations Sampokong / Zheng He and Ayudhdhaya and Southeast Asia: 30 Years of Sino - Thai Relations: Present and Future]. Bangkok: Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Project.
- _____. (2011). *Khrōng phāendīn Čhīn: phak phū nam ‘amnāt rat* [Governing China: Party Leaders State]. Bangkok: Matichon.
- _____. (2012). *kham Čhīn Sayām: phāp sathōn pati samphan Thai - Čhīn* [Sino - Siamese Words: The Reflection of Thai - Chinese Relations]. Bangkok: Amarin.
- _____. (2014). *Sētthakit kāmūang Čhīn* [The Political Economy of China] (3rd ed.). Bangkok: Open Society.
- _____. (2019, July 26 - August 1). *ālai ‘āčhān čhīa yēn čhōng (Yanyong čhīranakhōn)* [“Eulogy to Achan Cheah Yanchong (Yanyong Jiranakorn)]. Retrieved November 29, 2019, from https://www.matichonweekly.com/column/article_215594.
- Manomaivibool, P. (2015). Intellectual Paths of Thailand’s First Generation China Scholars: A Research Note on Encountering and Choices of Khien Theeravit and Sarasin Viraphol. *Asian Ethnicity*, 16(1), 59 - 77.

- Murashima, E. (1996). *Kānmūang Čhīn Sayām: kām khlīanwai thāngkām mūang khōng chāo Čhīn phōnthālē nai prathēt Thai Khō.Sō. 1924 - 1941* [Sino - Siamese Politics: Political Movement of the Overseas Chinese in Thailand] (Mahatdhanobol, V. & Murashima, E., Trans.). Bangkok: Chinese Studies Center, Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University.
- Promboon, S. (1971). *Sino - Siamese Tributary Relations, 1282 - 1853*. (Doctoral thesis, University of Wisconsin at Madison).
- _____. (1982). *Khwāmsamphan nai rabop bannākān rawāng Čhīn kap Thai: Khō.Sō. 1282 - 1853* [Sino-Siamese Tributary Relations, 1282 - 1853] (Laongsri, K., Trans.). Bangkok: Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Project.
- Rimthepathip, S. (2005). Chīa yān chōng (Yanyong chiranakhōn) ๔๓ thī hāt yai pai rīan mūang Čhīn khonkhwā rūang “khon thai” nai yūnnān pen “sātrāchān” sōng phāndin [Cheah Yanchong (Yanyong Jiranakorn) from Hatyai Studied in China, and Researches ‘the Tai’ in Yunnan while Being Appointed a ‘Professor’ in the Two Countries]. In Wongthes, S. (ed.), *“Khon thai” mai chai “Khon Thai” tē pen khrūa yāt chāt phāsā* [The “Tai” is not “Thai” but are a Linguistic Group] (448 - 459). Bangkok: Matichon.
- Santasombat, Yos. (2008). *Lakchang: A Reconstruction of Tai Identity in Daikong*. Canberra: ANU E Press.
- Sattayanurak, S. (2013). *Phrayā anumān rāt thana prāt sāmānchon phū niramit khwāmpen Thai* [Phraya Anuman Rajadhon: A Commoner Sage who Defined Thainess]. Bangkok: Matichon.
- _____. (2014). Kām sūpthōt læ kām prap plīan khwāmmāi khōng “chāt Thai “læ” khwāmpen Thai” dōi lūang wičhit wāt kām [Continuities and Changes in the construction of “Thai nation” and “Thainess” by Luang Wichit Wathakan]. In *10 panyāchon Sayām* [10 Siamese Intellectuals (Vol. 2, 6 - 70).] Bangkok: Matichon.
- Shambaugh, D. (1991). *Beautiful Imperialist: China Perceives America, 1972 - 1990*. Princeton: Princeton University Press.
- Sin Sō. chīa yān chōng phūchīeochān thai suksā andap ton khōng lōk wong wichākān sūnsīa khrang yai* [Cheah Yanchong, World Leading Tai specialist passed away, A Huge lost to Academia] (2019, July 13). Retrieved November 29, 2019, from https://www.matichon.co.th/education/news_1580338.

- Sirikrai, S. (1980). *Thai - American Relations in the Laotian Crisis of 1960 - 1962* (Doctoral thesis, State University of New York at Binghamton).
- Sodsuk, N. (1978). *Khwāmsamphan rawāng Thai kap sāthāranarat prachāchon Čhīn: wikhrō patčhai 'uppasak læ patčhai sēmsāng nai kāmī khwāmsamphan thāng kānthūt tō kan* [The Sino - Thai relations: an analysis of factors involved in the establishment of diplomatic relations] (Master's thesis, Chulalongkorn University).
- _____. (1981). *Samphanthaphāp thāng kānthūt rawāng Thai kap sāthāranarat prachāchon Čhīn* [Diplomatic Relations between Thailand and the People's Republic of China]. Bangkok: Thai-wattanapanich.
- Sri-ngewrai, C. (2003). *Mangkōn phlat thin* [A Dragon in Exile]. Bangkok: Edison Press.
- Sukksesem, T. (1982). *Khwāmsamphan rawāng Thai kap sāthāranarat prachāchon Čhīn*. (n.p.).
- Theeravit, K. (2006). Čhīn suksā khōng Thai: lēolang læ nā [Thai Chinese Studies: Past and Future Prospect]. In *Čhīn mai nai satawat thī yīsip 'et* [New China in the 21 Century] (17 - 26). Bangkok: Matichon.
- Theeravitaya, K. (1972). *The 'Hsia - Fang' System: Bureaucracy and Nation - building in Communist China, 1957 - 1969* (Doctoral thesis, University of Washington).
- Tungkeunkunt, K. & Phuphakdi, K. (2018). Blood Is Thicker Than Water: A History of the Diplomatic Discourse "China and Thailand Are Brothers". *Asian Perspective*, 42(4), 597 - 621.
- Tungkeunkunt, K. (2012). *The Urban Culture of Chinese Society in Bangkok: Cinemas, Broadcast and Literature, 1950s - 1970s* (Doctoral thesis, National University of Singapore).
- Viraphol, S. (1972). *The Nanyang Chinese*. Bangkok: Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University.
- _____. (1974). *Sino - Siamese Trade, 1652 - 1853* (Doctoral thesis, Harvard University).
- _____. (1977). *Tribute and Profit: Sino - Siamese trade, 1652 - 1853*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Viraphol, S. (2005). *Chimkōng læ kamrai: kānkhā Thai - Čhīn 2195 - 2396* [Tribute and Profit: Sino - Siamese trade, 1652 - 1853]. Bangkok: Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Project.
- Wenhua bu wailian ju. (2003). Zhongtai wenhua jiaoliu de tedian he wenti (diba bufen) [Sino - Thai Cultural Communication Features and Problems, Part 8]. In Chen, L. F. (ed.), *Taizu qiyuan yu Nanzhaoguo yanjiu wenji* [A Collection of Research on the Origin of the Tai and Nanchao Kingdom] (Vol. 3, 16 - 17). Beijing: Zhongguo shuji chubanshe.
- Wikhrō nāo nayōbāi tāngprathēt khōng Thai thī mī tō Čhīn Phō.Sō. 2492 - 2515 [Thailand - the People's Republic of China Relations: Analysis on Thai Foreign Policy towards China 1949 - 1972] (Master's thesis, Thammasat University).
- Wongsurawat, W. (2007). *The Overseas Chinese Dilemma: A Case - Study of Nationalism in China and Thailand during the Early 20th Century* (1911 - 1949) (Doctoral thesis: Oxford University).
- _____. (2019). *The Crown and the Capitalists: The Ethnic Chinese and the Founding of the Thai Nation*. Seattle: University of Washington Press.
- Wongthes, S. (2005). Khamnam [Preface]. In Wongthes, S. (ed.), "Khon thai" mai chai "Khon Thai" tē pen khrūa yāt chāt phāsā [The "Tai" is not "Thai" but are a Linguistic Group] [(1) - (23)]. Bangkok: Matichon.
- Wu, G. (2019). *Narrating Southern Chinese Minority Nationalities: Politics, Disciplines, and Public History*. Singapore: Palgrave Macmillan.
- Xie, Y. Z. (2003). Cong Xishuangbanna dao Zhulalonggong jiangtai [From Xishuangbanna to Chulalongkorn's Lectern]. In Chen, Q. & Guan, P. (eds.), *Cong meinan he dao lancang jiang* [From Chao Phraya River to Lancang River]. (227 - 286). Kunming: Yunnan minzu Press.
- _____. (2003a). Tai - Dai gu wenhua de Huaxia yinxiang he yiyi [The Influence of Huaxia Civilization on Ancient Thai - Tai Culture and Its Significance] In Chen, L. F. (ed.), *Taizu qiyuan yu Nanzhaoguo yanjiu wenji* [A Collection of Research on the Origin of the Tai and Nanchao Kingdom] (Vol. 2, 129 - 153). Beijing: Zhongguo shuji chubanshe. Originally published in Dongnanya 1(1989).

- Xie, Y. Z. (2010). Zhongzhong jiao wo zenme shenghuo, sixiang he zuoren [Chung Hwa High School Taught Me How to Live, Be Smart and Upright Person]. In *Zhonghua zhong xuexiao youhui jinian wenji* [A Collection of Essays commemorating Chung Hwa High School Friendship Association]. (29 - 30). (n.p.).
- _____. (2016). *Xie Yuanzhang xueshu wenxuan* [Xie Yuanzhang's Selected Academic Works]. Kunming: Yunnan University Press.
- Xuto, Somsakdi. (1960). *Correspondence from Somsakdi Xuto to John K. Fairbank. John K. Fairbank* (HUGFP 12.8, Box 52, Folder S). Harvard University Archives, Cambridge, Massachusetts, United States.
- Yang, B. (2009). *Between Winds and Clouds: The Making of Yunnan (Second Century BCE - Twentieth Century BCE)*. New York: Columbia University Press.